

ΠΤΥΧΑΙ ΕΚ ΤΗΣ ΙΩΑΝΝΕΙΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑΣ *

Υ Π Ο

Ἀρχιμ. ΕΥΣΕΒΙΟΥ ΒΙΤΤΗ

β) Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΩΣ ΠΡΟΣΩΠΟΝ

1. Ὁ προσωπικός Θεός.

Ἡ ἀνθρωπολογία τοῦ Ἰωάννου ἐντάσσεται εἰς τὴν θεολογίαν αὐτοῦ. Ὁ ἄνθρωπος θεωρεῖται ἐν συσχετισμῶ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ οὐχὶ καθ' ἑαυτὸν καὶ μεμονωμένως. Τίθεται δὲ οὗτος ἐνώπιος ἐνώπιω τῷ Θεῷ κατὰ τρόπον ἰδιαζόντως ἐμφαντικόν. Διὰ τοῦτο ὁ προσωπικός Θεός ἀποτελεῖ τὴν *conditio sine qua non* τοῦ πρόσωπον εἶναι τὸν ἄνθρωπον. Τοῦτο δὲ σημαίνει, ὅτι διὰ τὴν κατανόησιν ὀρθῶς τὴν περὶ ἀνθρώπου καθ' ἑαυτὸν ἰωάννειον ἀντίληψιν, ὀφείλομεν νὰ ἴδωμεν τὴν περὶ Θεοῦ εἰκόνα παρ' αὐτῶ πρωτίστως.

Θεμελιώδη περὶ Θεοῦ ἀντίληψιν παρ' Ἰωάννη — ὅπως καὶ εἰς πᾶσαν τὴν τε Π. καὶ Κ. Διαθήκην, αἷς πιστῶς στοιχεῖ ὁ ἡμέτερος Εὐαγγελιστῆς — ἀποτελεῖ τὸ ὅτι οὗτος δὲν εἶναι ἀφηρημένον τι ὑψιστον ὃν ἢ μέγεθος ἢ δύναμις τις μεταφυσικὴ καὶ ἀπρόσωπος, ἀλλὰ Θεός π ρ ο σ ω π ι κ ό ς. Ὁ Θεός παρ' Ἰωάννη εἶναι πρόσωπον¹⁴³.

Ὅσον ὅμως καὶ ἂν εἴμεθα ἐξωκειωμένοι πρὸς τὸν ὄρον «πρόσωπον», ἐν τούτοις τὸ βαθύτερον καὶ οὐσιαστικώτερον του περιεχόμενον μᾶς διαφεύγει. Ὁρθότερον ἂν καὶ χρησιμοποιοῦμεν τὸν ὄρον αὐτὸν ὡς λίαν τρέχοντα, ἐν τούτοις κατ' οὐσίαν δὲν εἶναι κἄν ὄρος, διότι δὲν ὀρίζει αὐτό, τὸ ὅποιον φαίνεται ὀρίζων, ἦτοι τὸ πρόσωπον. Τὸ βαθύτερον περιεχόμενον τοῦ ὅπερ προσπαθοῦμεν νὰ ὀρίσωμεν, χωρὶς ὅμως νὰ τὸ κατορθώσωμεν, μᾶς διαφεύγει μὴ ὑποκείμενον εἰς οἰονδήποτε περιοριστικὸν προσδιορισμόν. Τὸ πρόσωπον καθ' ἑαυτὸ ἀποτελεῖ ἀπρόσβατον μυστήριον διὰ τὴν ἀνθρωπίνην διάνοιαν.

Ἡ ἐννοια πρόσωπον ἀψηχόλησε πρώτην τὴν χριστιανικὴν σκέψιν. Ἡ χριστιανικὴ θεολογία ἐν τῇ προσπαθείᾳ τῆς νὰ διατυπώσῃ ἀσφαλέστερον καὶ ὀρθότερον τὸ περὶ τῆς ἁγίας Τριάδος δόγμα καὶ τὸ Χριστολογικὸν τοιοῦτο, ἀπεσαφήνησε πρώτη καὶ τὴν ἐννοίαν πρόσωπον. Ἡ ἰδέα, τὴν ὅποιαν ἔχομεν

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 262 τοῦ προηγουμένου τεύχους.

143. Ethelbert Stauffer, Θεός, ἐν Kittel, Theologisches Wörterbuch... (Die Einzigkeit Gottes, § 2 Der persönliche Gott des Neuen Testaments), Bd 3, σελ. 111.

περὶ τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος, παρατηρεῖ ὁ Vl. Lossky, αὐτοῦ τοῦ «προσωπικοῦ» τινος, τὸ ὁποῖον καθιστᾷ ἕκαστον ἀνθρώπινον ἄτομον μοναδικὸν εἰς τὸν κόσμον, ἀπολύτως ἀσύγκριτον, ἀπαραμείωτον εἰς ἄλλας ἀτομικότητας, ἡ ἰδέα τοῦ προσώπου προέρχεται ἐκ τῆς χριστιανικῆς θεολογίας. Ἡ φιλοσοφία τῆς ἀρχαιότητος δὲν ἐγνώριζε παρὰ τὰ ἀνθρώπινα ἄτομα. Τὸ ἀνθρώπινον πρόσωπον δὲν δύναται νὰ ἐκφρασθῇ δι' ἐννοιῶν. Διεκφεύγει πάντα λογικὸν ὀρισμὸν, ἀκόμη καὶ πᾶσαν περιγραφὴν, διότι πᾶσαι αἱ ιδιότητες, διὰ τῶν ὁποίων θὰ ἤθελέ τις νὰ τὸ χαρακτηρίσῃ, δύνανται νὰ ἐπανευρεθοῦν καὶ εἰς ἄλλα ἄτομα. Τὸ πρόσωπον δύναται νὰ γίνῃ ἀντιληπτὸν ἐν τῇ ζωῇ δι' ἀπ' εὐθείας διαισθήσεως ἢ νὰ ἐρμηνευθῇ δι' ἐνὸς ἔργου τέχνης. «Ὅταν λέγωμεν «τοῦτο εἶναι Mozart» ἢ «τοῦτο εἶναι Rembrandt», εὐρισκόμεθα ἐκάστοτε ἐντὸς προσωπικοῦ σύμπαντος, ὅπερ οὐδαμοῦ ἔχει τὸ ἀντίστοιχόν του»¹⁴⁴.

Ἡ ἔννοια ὅθεν «πρόσωπον» εἶναι ἔννοια κατὰ πρῶτιστον καὶ κύριον λόγον θεολογικὴ καὶ κατὰ δευτέρον λόγον ἀνθρωπολογικὴ. Θὰ ἐξηρχόμεθα ὅμως πολὺ πέραν τῶν στενῶν ὁρίων τῆς παρουσίας ἐρεῦνης, ἐὰν ἐπεχειροῦμεν εὐρυτέραν ἀνάπτυξιν, ὅχι μόνον τῶν ἀφορώντων εἰς τὰ περὶ τὴν ἔννοιαν, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν ἔννοιαν «πρόσωπον»¹⁴⁵. Μία τοιαύτη συστημα-

144. Vladimir Lossky, *Essai sur la théologie mystique de l'Église d'Orient*, Paris 1944, σελ. 52.

145. Ἰδὲ ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου τὴν λαμπρὰν ἐργασίαν τοῦ Χρῆστου Γιανναρά, *Τὸ ὄντολογικὸν περιεχόμενον τῆς θεολογικῆς ἐνοίας τοῦ προσώπου*, Ἀθῆναι 1970 (διατρ. ἐπὶ διδακτορία). Πρὸς ταύτη ἰδὲ καὶ τὰς ἐξῆς ἐργασίας, τὰς ὁποίας εἴχομεν ὑπ' ὄψει κατὰ τὴν διαπραγμάτευσιν τοῦ τμήματος αὐτοῦ τῆς ἐργασίας μας:

1) L. — W. Geddes — W. A. Wallace, *Person* (φιλοσ.), M. J. Dorenkemper, *Person* (θεολογ.) ἐν: *New Catholic Encyclopedia* ("Ἐκδ.: The Catholic University in America, Washington), N. York etc 1967, τόμος 11ος, σελ. 166 ἐξ. 2) G. Gloege, *Person, Personalismus*, ἐν: *Evangelisches Kirchenlexikon* (Vandenhoeck), Göttingen 1959, τόμος 3ος, στήλη 128 ἐξ. 3) Romano Guardini, *Welt und Person*, Würzburg 1939, σελ. 128 ἐξ. 4) A. Halder, *Person* (φιλοσφ.).—H. Erharder, *Person* (θεολογ.), ἐν: *Lexikon für Theologie und Kirche* (Verlag Herder), Freiburg 1963, τόμος 8ος, στήλη 287, 290 ἐξ. 5) René Le Troquer, *Was bist du, Mensch?* (Christliche Lehre von Menschen). Σειρά: *Der Christ in der Welt*, I. Reihe: *Was ist der Mensch?* 1. Band, Düsseldorf 1963², σελ. 49-78. Ἐκ τῆς λίαν ἐνδιαφερούσης ἀναπτύξεως τοῦ περὶ προσώπου θέματος ὑπὸ τοῦ ἀνωτέρω συγγραφέως ἐπωφελήθημεν ὄλως ἰδιαιτέρως κατὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν σκέψεων, αἵτινες ἐκτίθενται εἰς τὴν παρούσαν παράγραφον ἐν σχέσει πρὸς τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου. 6) E. Lohse, *Πρόσωπον*, κλπ., ἐν: *Kittel-Friedrich, Theologisches Wörterbuch...*, 6ος τόμ., σελ. 769 ἐξ. 7) Max Müller-Alois Halder, *Person*, ἐν: *Sacramentum Mundi* (Theologisches Lexikon für die Praxis)—Herder Freiburg, Basel, Wien, 1969, τόμος 3ος, στήλη 1115 ἐξ. Ἐμπεριστατωμένον ἄρθρον μετὰ πολλῆς βιβλιογραφίας. 8) W. Pannenberg, *Person*, ἐν: *R.G.G.*³, 1961, τόμος 5ος, στήλ. 230 ἐξ. (Βιβλιογρ.). 9) Edith Stein, *Endliches und ewiges Sein*, Louvain-Freiburg 1950, σελ. 328 ἐξ. 10) Paul Til-

τικὴ ἀνάπτυξις ἀπαιτεῖ ἰδιαιτέραν ἐργασίαν. Θὰ ἀρκεσθῶμεν διὰ τοῦτο εἰς τὸ νὰ σημειώσωμεν μόνον γενικά τινὰ χαρακτηριστικά τοῦ ὅπερ ἐννοοῦμεν πρόσ-
ωπον, πρὸς περισσοτέραν συνειδητοποίησιν τοῦ πλούτου τοῦ περιεχομένου
εἰς τὸν ὅρον, χωρὶς ἐννοεῖται νὰ ἀταπατώμεθα, ὅτι ὀρίζομεν ἢ καθιστῶμεν
ἀπτόν καὶ συγκεκριμένον αὐτό, ὅπερ ἐκ τῆς οὐσίας του καὶ ἐξ ὑπαρχῆς εἶναι
ἀπροσδιόριστον, διεκφεύγον τὴν περίκλεισίν του εἰς ἓνα ὄρισμόν.

Περιγραφικῶς τὸ πρόσωπον δύναται νὰ νοηθῇ ὡς τι καθ' ἑαυτὸ ὑπάρ-
χον, «καθ' ἑαυτὸ ὕφειστώως, κατὰ τὸν ἱερὸν Δαμασκηνόν, οὐσία τις μετὰ συμβε-
βηκότων, ἢ καθ' αὐτὸ ὑπαρξίς, ἰδιαιτέρως καὶ ἀποτετημένως τῶν λοιπῶν
ὑποστάσεων (=προσώπων), ἐνεργεία καὶ πράγματι κληρωσαμένη»¹⁴⁶. Ὡς δὲ
λέγει ἀλλαχοῦ ὁ αὐτὸς ἱερὸς Πατὴρ «ἰδίᾳ ἐκάστη (ὑπόστασις) καὶ ἀνὰ μέρος,
ἤγουν καθ' ἑαυτὴν κεχώριστα, πλεῖστα τὰ διαιροῦντα αὐτὴν ἐκ τῆς ἐτέρας
(ὑποστάσεως) ἔχουσα. Καὶ γὰρ καὶ τόπῳ διεστήκασι, καὶ χρόνῳ διαφέρουσι,
καὶ γνώμῃ μερίζονται, καὶ ἰσχύϊ, καὶ μορφῇ ἤγουν σχήματι, καὶ κράσει, καὶ
ἀξίᾳ, καὶ ἐπιτηδεύματι, καὶ πᾶσι τοῖς χαρακτηριστικοῖς ἰδιώμασι· πλεόν δὲ
πάντων, τῶ μὴ ἐν ἀλλήλαις, ἀλλὰ κεχωρισμένως εἶναι»¹⁴⁷.

Τὸ καθ' ἑαυτὸ εἶναι τοῦ προσώπου καθιστᾷ τοῦτο ἀδιαστάτως καὶ ἀδι-
αιρέτως ὑπάρχον μὴ ὄντος δυνατοῦ νὰ γίνῃ τοῦτο ἀντικείμενον κοινωνίας τοι-
αύτης, ὥστε νὰ καταργῆται αὐτό, ὅπερ εἶναι. Δὲν εἶναι δηλαδὴ δυνατὸν διὰ
μιᾶς κοινωνίας εἶτε δόσεως εἶτε λήψεως νὰ ἀφαιρεθῇ ἢ νὰ προστεθῇ τι καθι-
στῶν τὸ πρόσωπον ὑπὸ — ἢ ὑπερπρόσωπον. Τοιοῦτόν τι εἶναι ἀδιανόητον. Τὸ
πρόσωπον ὑφίσταται ἀρκοῦν αὐτὸ ἑαυτῶ. Καὶ ὅταν μὲν «μεταδίδῃ» ἑαυτὸ,
δὲν παραμειοῦται οὐδὲ ἐξαφανίζεται, ὅταν δὲ μεταλαμβάνῃ τινὸς δὲν «ἐξογοῦν-
ται» καὶ δὲν ἀλλοιοῦται ὡς τοῦτο θὰ συνέβαινε εἰς ὑλικὴν τινὰ ποσότητα. Καὶ
αὐτό, διότι οὐσιῶδες χαρακτηριστικὸν τοῦ προσώπου εἶναι, ὅτι τοῦτο εἶναι
π ν ε υ μ α τ ι κ ὄ ν, ἤτοι ριζικῶς διάφορόν τι τῆς ὕλης, ἀδυνατούσης νὰ παρα-
μείνῃ ἀναλλοίωτος ἢ ἀπαραμείωτος εἰς σχέσεις ὡς αἱ ἀνωτέρω. Ὡς ἐκ τοῦ
πνευματικοῦ χαρακτῆρος τοῦ προσώπου ἰδιάζον γνῶρισμα αὐτοῦ ἀποτελεῖ
τὸ ὅτι τοῦτο σύνοιδε μονίμως ἑαυτῶ ὡς ταῦτῶ, ἤτοι ὅτι εἶναι αὐτό, ὅπερ εἶναι

1) I ch, Das religiöse Fundament des moralischen Handelns, Gesammelte Werke, Stuttgart 1965, τόμος III, σελ. 83 ἐξ. 11) Paul Tillich, Systematische Theologie (Evangelisches Verlagswerk) Stuttgart 1966, Band III, σελ. 45 ἐξ. 12) Wilh. Tozzetti, Der Heilige Geist als göttliche Person in den Evangelien (ἰδίᾳ τὸ 3ον κεφ.: Der Person-Begriff σελ. 51 ἐξ.), Düsseldorf 1918. 13) Viktor Warnach, Agape, Düsseldorf 1951, σελ. 277. 14) W. L. Walker, Person, Personality, ἐν: The International Standard Bible Encyclopaedia ("Ex-dosis: The Howard Severance Company), Chicago 1925, τόμος 4ος, σελ. 2337 ἐξ.

146. Ἰω. Δ α μ α σ κ η ν ο Ὡ, Περὶ τῶν ἐν Χριστῶ δύο θελημάτων, Ἑλλ. Πατρολ. Migne, 95, 132-133.

147. Ἰω. Δ α μ α σ κ η ν ο Ὡ, Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, αὐτόθι 94, 828B.

καὶ οὐχὶ ἕτερόν τι. Κεντρικὸν δὲ χαρακτηριστικὸν αὐτῆς τῆς αὐτοσυνειδησίας ἀποτελεῖ ἡ συνείδησις τοῦ ἐγώ, ὅπερ παραμένει πάντοτε ἐγώ, μὴ δυνάμενον ποτὲ νὰ γίνῃ οὐκ—ἐγώ καὶ ὅταν ἀκόμη τὸ ἐγώ ἀπευθύνηται εἰς ἑαυτὸ ὡς πρὸς σὺ. Ἐὰν τοιοῦτό τι θὰ ἦτο δυνατόν νὰ συμβῆ, θὰ εἶχομεν πλήρη ἐξαφάνισιν του.

Ὡς ἑαυτῷ συνειδὸς τὸ πρόσωπον διανοεῖται, ἦτοι δύναται νὰ δέχεται ἔξωθεν, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐκ—φράζῃ ἑαυτὸ ἔσωθεν χωρὶς ὅμως οὔτε ἡ ἀπο(προσ)δοχὴ τοῦ ἔξωθεν οὔτε ἡ ἐκ—φρασις ἑαυτοῦ ἔσωθεν, νὰ σημαίνῃ τὴν ἀπώλειάν του. Ἀντιθέτως ἀμφοτέρα ταῦτα προσεπιβεβαιοῦν ἔτι μᾶλλον τὸ πρόσωπον καὶ συντελοῦν εἰς βαθυτέραν κατάφασιν τοῦ τὸ πρόσωπον πρόσωπον εἶναι.

Τὸ πρόσωπον ὅμως δύναται πλὴν τοῦ τρόπου αὐτοῦ τῆς ἐκφράσεώς του, ἦτοι τοῦ διανοεῖσθαι, νὰ ἐκφρασθῆ καὶ ἐνεργοῦν, διότι τὸ πρόσωπον οὐ μόνον βουλεύεται, ἀλλὰ καὶ βούλεται. Τὸ πρόσωπον δύναται νὰ συσχετίζεται πρὸς τὸν περιβάλλοντα αὐτὸν κόσμον εἴτε πρὸς ἄλλα πρόσωπα «κοινωνοῦν τοῖς ὁμοειδέσιν ἀτόμοις τῷ λόγῳ τῆς φύσεως»¹⁴⁸ οὐχὶ μόνον παθητικῶς, ἀλλὰ καὶ ἐνεργῶς ἐν ὅλῃ τῇ ἐκτάσει καὶ ἐν ὅλῳ τῷ βάθει τοῦ ὅρου κοινωνία. Ἡ πρὸς τὰ ἄλλα πρόσωπα σχέσις του προσδιορίζεται ἐν τῇ τελειότητι τῆς ὑπὸ τοῦ (προσ)δίδειν αὐτὸ ἑαυτό, μὴ ἀπολλύμενον, διὰ τῆς ἀγάπης, ἣτις ἀποτελεῖ τελικῶς κοινωνίαν αὐτοβεβαιώσεως, διότι δίδει τις ὅ,τι ἔχει, ἐὰν ἔχη. Τὸ κατ' ἐξοχὴν δὲ καὶ πάντῃ ἀναφαίρετον «κτῆμα» τοῦ προσώπου εἶναι αὐτό, ὅπερ εἶναι, αὐτὸ ἑαυτό. Ὅσα περισσότερον δὲ ἐν πρόσωπον εἶναι πρόσωπον, τόσα περισσότερον ταυτίζεται τοῦτο πρὸς ὅ,τι ὀνομάζομεν ἀγάπη.

Τὸ πρόσωπον δὲν ἀποτελεῖ μέσον, ἀλλὰ τι καθ' ἑαυτὸ καὶ δι' ἑαυτό, ὅπερ μόνον αὐτοδιορίστως δύναται νὰ δίδῃται, ἦτοι νὰ δίδῃ αὐτὸ ἑαυτὸ εἰς κοινωνίαν, ὅποτε οὐ μόνον δὲν καταλύεται, ἀλλὰ καὶ αὐτοβεβαιοῦται ὑπάρχον κατ' ἐξοχὴν. Δι' αὐτὸ καὶ συσχετικὸν χαρακτηριστικὸν τοῦ προσώπου ἀποτελεῖ ἡ ἐλευθερία κινήσεώς του πρὸς τε τὰ ἔξω καὶ τὰ ἔσω. Τοῦτο σημαίνει τὸ ἀπροσδιόριστον τῆς ἐνεργείας τοῦ προσώπου, διεκφευγούσης ὡς καὶ αὐτὸ τὸ ἴδιον τὸν ἐκ προτέρου προσδιορισμὸν καθὼς καὶ τὸ μοναδικὸν καὶ ἀνεπανάληπτον αὐτῆς. «Οἱ ἄνθρωποι κἂν μιᾶς ὧσιν ἐνεργείας οἱ πλείονες, καθ' ἑαυτὸν ἕκαστος ἀποτεταγμένος ἐνεργεῖ τὸ προκείμενον, οὐδὲν ἐπικοινωνῶν ἐν τῇ καθ' ἑαυτὸν ἐνεργείᾳ πρὸς τοὺς τὸ ἴσον ἐπιτηδεύοντας»¹⁴⁹.

Ἀκριβῶς δὲ δι' αὐτὸν τὸν λόγον εἶναι τὸ πρόσωπον μοναδικὸν καὶ ἀνεπανάληπτον. Δὲν ὑπάρχουν δύο ἐγώ ἀπολύτως ὅμοια. Τοῦτο θὰ ἐσήμαινε κατάργησιν τῆς μοναδικότητος τοῦ ἐγώ καὶ σύγχυσιν καταστροφικὴν τῆς διαυγείας του καὶ τῆς ἐγωϊκότητός του. Δι' αὐτὸ καὶ τὸ πρόσωπον, προκειμέ-

148. Ἰω. Δ α μ α σ κ η ν ο Ὡ, Περὶ τῶν ἐν Χριστῷ δύο θελημάτων, αὐτόθι 95, 133Α.

149. Γ ρ η γ ο ρ ί ο υ Ν ὐ σ σ η ς, Περὶ τοῦ μὴ εἶναι τρεῖς Θεοὺς. Πρὸς Ἀβλάβιον, αὐτ. 45, 125 Β.

νου περὶ τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι τι καθ' ἑαυτὸ ὑφ' ἑστώσ. Δὲν ὑπάρχει ὅμως ἐξ ἑαυτοῦ καὶ δι' ἑαυτοῦ. Ὑφίσταται δυνάμει ἐξωθεν δημιουργικῆς ἐνεργείας, ἥτοι τοῦ Θεοῦ. Εἶναι ἐπομένως δεδημιουργημένον, σχετικὸν καὶ ἐνδεχόμενον. Θὰ ἠδύνατο καὶ νὰ μὴ ὑπάρχη. Ὑπάρχον ὅμως ὑπάρχει μόνον ἐν συσχετισμῷ, πρὸς τὸν Θεόν, ὄντος ἀπολύτως προσωπικοῦ, ἔστω καὶ ἂν τὸ πρόσωπον ἀρνεῖται τὸν Θεόν.

Τὸ προσωπικὸν τοῦ Θεοῦ τονίζει μετ' ἰδιαιτέρας ἐμφάσεως ὁ Ἰωάννης. Δέον ὅμως νὰ σημειωθῇ ὅτι ὁ ἱερός τῶν Νουσσαίων ἐπίσκοπος Γρηγόριος παρετήρησε: «Πρὸς τὸ τῆς φύσεως τῆς ἡμετέρας μέτρον, συνταπεινοῦνται αἱ τῶν τοιούτων ὀνομάτων ἐμφάσεις... Ἐπὶ δὲ τῆς ὑπερκειμένης φύσεως τῷ μεγαλείῳ τοῦ θεωρουμένου πᾶν τὸ περὶ αὐτὴν λεγόμενον συνεπαίρεται»¹⁵⁰. Τὰ περὶ Θεοῦ ὡς προσώπου νοητέα δηλονότι *mutatis mutandis*. Ἐὰν εἶναι ἀδύνατον νὰ συλληφθῇ κατὰ βάθος τὸ ἀνθρώπινον πρόσωπον, τοῦ ὁποίου ἔχομεν ἄμεσον καὶ βιωματικὴν πεῖραν καὶ ὡς ὄντες καὶ αὐτοὶ ἡμεῖς καὶ ὡς συσχετιζόμενοι πρὸς ἑτέρους ἀνθρώπους, εἶναι τῶν ἀδυνάτων ἀδύνατον νὰ ἐννοήσωμεν τὸν Θεὸν-πρόσωπον. Δι' αὐτὸ καὶ περιοριζόμεθα πάντοτε εἰς περιγραφικὰ χαρακτηριστικὰ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὑπὸ τῶν Γραφῶν παραδεδομένων ἡμῖν. Ὅπως ὅμως ποτ' ἂν ᾗ, ἐν γεγονόσ παραμένει· ὅτι ἰστάμεθα ἐνώπιον προσωπικοῦ Θεοῦ, πρᾶγμα, ὅπερ ἰδιαζόντως ὑπογραμμίζει ὁ Εὐαγγελιστῆς Ἰωάννης. Τοῦτο δὲ καταφαίνεται πρὸ παντός εἰς τὴν πρὸς τὸν ἄνθρωπον σχέσιν του.

Ἐκ τῶν πολλῶν, ἅτινα ἀναφέρει ὁ Ἰωάννης γενικῶς χαρακτηρίζων τὸν Θεὸν ὡς προσωπικόν, δύναται νὰ ἀναφερθῶσιν ἐνταῦθα τὰ ἐπόμενα:

α) Ὁ Θεὸς εἶναι Πνεῦμα. «Πνεῦμα ὁ Θεὸς καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτὸν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν» (Ἰω. δ' 24). Οἱ ἀληθινοὶ προσκυνηταὶ τοῦ Θεοῦ ἐπικοινωνοῦν διὰ τῆς λατρείας μετὰ τοῦ Θεοῦ. Δὲν περιγράφεται ἐνταῦθα λεπτομερῶς ἡ λατρεία αὕτη. Παρίσταται μόνον ὡς λατρεία «ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ». Οἰαδήποτε ὅμως καὶ ἂν εἶναι ἡ ἐξωτερικὴ μορφή τῆς λατρείας, παραμένει τὸ γεγονὸς μιᾶς πράξεως, ἥτις ριζοῦται εἰς τὰ βάθη τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως καὶ ἀποτελεῖ κατ' ἐξοχὴν προσωπικὴν ἔκφρασιν τῆς. Τοῦτο τονίζεται διὰ τῶν λέξεων «ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ». «Ἐν πνεύματι ἄνευ ἄρθρου, παρατηρεῖ ὁ Μοε, οὐχὶ περὶ τοῦ πνεύματος τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τοῦ πνεύματος τοῦ ἀνθρώπου, ὡς τοῦ ἐσωτάτου στοιχείου τῆς ὑπάρξεώς του, τῆς ἀοράτου ἐσωτερικῆς ζωῆς, διὰ τῆς ὁποίας σχετίζεται μετὰ τοῦ Θεοῦ, ὄντος πνεύματος»¹⁵¹. Ὑπὸ ὠρισμένων ἐρμηνευτῶν τὸ «ἐν πνεύματι» θεωρεῖται ὡς ἀναφερόμενον εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Ἡ ὀρθοτέρα ὅμως ἀντί-

150. Γρηγορίου Νουσσαίου, Λόγος Κατηχητικὸς ὁ μέγας, αὐτ. 45, 13 Β.

151. Ο. Μοε, μνημ. ἔργ., σελ. 206. Πρβλ. Βengel, μνημ. ἔργ., σελ. 329. Π. Ν. Τρεμπέλα, Ὑπόμνημα εἰς Ἰω., σελ. 151.

ληψις εἶναι, νομίζομεν, ὅτι τὸ «ἐν πνεύματι» ἀναφέρεται εἰς τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα, ἡγιασμένον ἐν τῇ μετὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐνώσει του¹⁵². Ἡ ἐννοια αὕτη τοῦ «ἐν πνεύματι», σημαίνοντος τὸ ἀνθρώπινον πρόσωπον ἐν τῇ ἐσωτάτῃ αὐτοῦ πνευματικῇ ἀναγεννήσει, υπογραμμίζεται καὶ ὑπὸ τοῦ ὅρου «ἐν ἀληθείᾳ». Ὁ ὅρος οὗτος δὲν ἔχει ἀπλῶς καὶ μόνον ἠθικὴν ἐννοια, ἀλλὰ εἶναι πολὺ βαθύτερος, διότι ἡ «ἀλήθεια» παρ' Ἰωάννη παρίσταται πολλάκις ὡς προσωπικόν τι ἢ μᾶλλον ὡς ὁ Ἰησοῦς αὐτὸς (Ἰω. ιδ' 6). Εἰς τὴν περίπτωσιν μας δὲ σημαίνει ὄχι μόνον τὴν ἠθικὴν ἀκεραιότητα καὶ δικαιοσύνην, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐσωτερικὴν ἐκείνην κατάστασιν τοῦ ἀνθρώπου, κατὰ τὴν ὁποία τὸ «ἐκ τῆς ἀληθείας εἶναι» (Ἰω. ιη' 37) ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸ «ἐκ Θεοῦ εἶναι» (Ἰω. η' 47). Αὐτὸ ὅμως μαρτυρεῖ σχέσιν πρὸς τὸν Θεὸν οὐ τὴν τυχοῦσαν, ἀλλὰ βαθύτατα προσωπικὴν. Προσωπικὴ ὅμως σχέσις μόνον μεταξὺ προσώπων εἶναι δυνατή. Ὁ Θεὸς εἶναι τὸ ἐν ἐκ τῶν σχετιζομένων τούτων προσώπων.

β) Τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ ἐκφράζει τὸ συγκεκριμένον θέλημα αὐτοῦ. Ὁ Θεὸς ὡς ἀπόλυτον Πνεῦμα εἶναι καὶ ἀπόλυτον πρόσωπον, διότι θ ἐ λ ε ι. Τὸ βούλεσθαι τοῦ Θεοῦ ἐκφράζεται ὡς συγκεκριμένον «θέλημα» (Ἰω. δ' 34, ε' 30). Ἀναφέρεται δὲ εἰς τὴν αἰώνιον σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου. «Τοῦτο δέ ἐστι τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με, ἵνα πᾶν ὃ δέδωκέ μοι μὴ ἀπολέσω ἐξ αὐτοῦ, ἀλλὰ ἀναστήσω αὐτὸ ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ» (Ἰω. στ' 38, Α' Ἰω. β' 17). Τὸ θέλημα τοῦτο ἀποτελεῖ ἢ δέον νὰ ἀποτελῇ κανόνα τῆς προσωπικῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου (Ἰω. ζ' 17). Ἐφ' ὅσον ὁ ἄνθρωπος εἶναι «θεοσεβής» καὶ ἐφαρμόζει εἰς τὸν βίον του τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, «αὐτοῦ ὁ Θεὸς ἀκούει» (Ἰω. θ' 31, Α' Ἰω. ε' 14). Τοῦτο ὅμως υπογραμμίζει μίαν ἄλλην σπουδαίαν πλευράν. Ὁ Θεὸς δὲν ἐκφράζει μόνον τὸ θέλημά του, ἀλλὰ καὶ δημιουργεῖ δι' αὐτοῦ προϋποθέσεις δι α λ ό γ ο υ. Ὁ Θεὸς ἐκφράζει τὸ θέλημά του. Ὁ ἄνθρωπος (ὑπ) ἀκούων τὸ ἐφαρμόζει. Ὁ ἄνθρωπος ἐφαρμόζων τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ἀπευθύνεται εἰς τὸν Θεὸν καὶ ὁ Θεὸς τὸν ἀ κ ο ύ ε ι. Ἔχομεν λοιπὸν ἐνταῦθα σχέσιν τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπον ὡς σχέσιν τοῦ θεοῦ Ἐγὼ πρὸς τὸ ἀνθρώπινον σύ. Καὶ ἀντιστρόφως τοῦ ἀνθρώπινου ἐγὼ πρὸς τὸ θεῖον Σύ. Τί σημαίνει ὅμως τοῦτο, εἰμὴ σχέσιν προσώπων; Μόνον πρόσωπα δύνανται νὰ διαλέγονται.

γ) Ἐκεῖνο ὅμως τὸ στοιχεῖον, διὰ τοῦ ὁποίου υπογραμμίζεται ἰσχυ-

152. Πρβλ: R. S c h n a c k e n b u r g, Das Johannesevangelium, Α' τόμ., σελ. 472. T h. Z a h n, Das Evangelium des Johannes, Leipzig-Erlangen 1921⁵⁻⁶, σελ. 249. E d. S c h i c k, Das Evangelium nach Johannes, Würzburg 1967, I Band, σελ. 54. R. E. B r o w n, The Gospel according to John (I-XII), N. York 1966, σελ. 180-181. L a g r a n g e, Évangile selon saint Jean, Paris 1948⁷, σελ. 113. W. F. H o w a r d — A. J. G o s s i p, The Gospel according to St John (Interpreter's Bible), N. York/Nashville 1952, v. VIII, σελ. 528.

ρότατα τὸ προσωπικὸν τοῦ Θεοῦ, εἶναι ἡ ἀ γ ά π η. Ὁ Θεὸς σχετίζεται πρὸς τὸν ἄνθρωπον διὰ τοῦ πλέον προσωπικοῦ τρόπου, ἦτοι τῆς ἀγάπης. Ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς χαρακτηρίζεται ὡς ἀγάπη (Α' Ἰω. δ' 8, 16). «Ὅλοι αἱ πρὸς τὸν ἄνθρωπον ἐνέργειαι του κατευθύνονται πρὸς αὐτὸν ὄχι ὡς ἀπρόσωποι ἐντολαὶ ἢ νόμοι, ἀλλὰ ὡς ὑπερχείλισις ἀγάπης, ἥτις μόνον πρὸς αὐτὸν τὸν Θεὸν δύναται νὰ ἀντιμετρηθῇ. Κατ' ἐξοχὴν ἔκφρασις τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ ἀποτελεῖ ἡ ἀποστολὴ εἰς τὸν κόσμον τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ Υἱοῦ πρὸς σωτηρίαν του. «Οὕτω γὰρ ἠγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον, ὥστε τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ αὐτοῦ ἔδωκεν, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν μὴ ἀπόληται, ἀλλ' ἔχη ζωὴν αἰώνιον» (Ἰω. γ' 16). Ἡ σχέσις αὕτη τῆς ἀγάπης κορυφοῦται εἰς τὴν ἀνακλήρουσιν τῶν μὲν ἀνθρώπων ὡς «τέκνων Θεοῦ»: αἶδετε ποταπὴν ἀγάπην δέδωκεν ἡμῖν ὁ Πατήρ, ἵνα τέκνα Θεοῦ κληθῶμεν, καὶ ἐσμὲν ... νῦν τέκνα Θεοῦ ἐσμὲν καὶ οὐπω ἐφανερῶθη τί ἐσόμεθα» (Α' Ἰω. γ' 1-2, 10). ἑαυτοῦ δὲ ὡς πατρὸς αὐτῶν (Ἰω. ἡ' 42, κ' 17, Α' Ἰω. β' 1, 14, Β' Ἰω. 3).

Ἡ ἰδιότης αὕτη τοῦ Θεοῦ ὡς πατρὸς καὶ τοῦ ἀνθρώπου ὡς τέκνου ὀφείλεται εἰς τὴν εἰδικὴν ἐκ νέου «γέννησιν» τοῦ ἀνθρώπου (Ἰω. α' 13, Α' Ἰω. β' 29, γ' 9, δ' 7, ε' 18). Τελικῶς δὲ ἡ προσωπικὴ αὕτη σχέσις καταλήγει εἰς τὴν ἐν ἀγάπῃ περιχώρησιν, ἥτις δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ νοηθῇ παρὰ μόνον μεταξὺ προσώπων (Α' Ἰω. γ' 24), καὶ εἰς τὴν «γνώσιν» τοῦ Θεοῦ, ἥτις δὲν εἶναι θεωρητικὴ τις περὶ αὐτοῦ γνώσις, ἀλλὰ «γινώσκειν» βιωματικόν, προσωπικόν, αὐτὴ ἡ αἰώνιος ζωὴ (Ἰω. ιζ' 3, Α' Ἰω. β' 3, 4, 13, δ' 7)¹⁵³.

Ὁ Ἰωάννης ὅμως δὲν περιορίζεται εἰς γενικότητα περὶ προσωπικοῦ Θεοῦ. «Καὶ ἔτι καθ' ὑπερβολὴν ὁδὸν ἡμῖν δείκνυσιν» (Α' Κορ. ιβ' 31). Προχωρεῖ περισσότερο ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους ἱεροὺς συγγραφεῖς τῆς Κ. Διαθήκης — μὲ μόνον Ἰσως συνόμιλον τὸν Παῦλον — εἰς τὴν διεΐδυσιν ἐντὸς τοῦ ἀδύτου φέγγους τῆς τρισηλίου Θεότητος καὶ ἀνασύρει ἐπ' ὀλίγον τὸν πέπλον, ὅστις καλύπτει τὸ φωτεινὸν καὶ ἀπρόσιτον μυστήριον τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ. Ἐκεῖ δὲ ἐκεῖ τονίζεται ἐμφαντικώτατα καὶ ἐκφαντορικώτατα τὸ προσωπικὸν στοιχεῖον ἐν τῷ Θεῷ, ὅστις ἀποκαλύπτεται οὐχὶ ὡς μονοπρόσωπος, ἀλλ' ἐν τρισὶν ὑποστάσεσι Θεός. Ἐνταῦθα θὰ ἀσχοληθῶμεν μὲ τὴν πλευρὰν αὐτὴν τοῦ θέματος τούτου μόνον τοσοῦτον, ὅσον ἀπαιτεῖται, ἵνα καταδειχθῇ ἡ περὶ προσωπικοῦ τοῦ Θεοῦ Ἰωάννειος διδασχὴ.

153. Περὶ τοῦ «γινώσκειν» τὸν Θεὸν ἰδέ: R. Bultmann, Γινώσκειν, κλπ. ἐν: Kittel, Theologische Wörterbuch..., τόμ. Α', σ. 741. Τοῦ ἰδίου: Das Evangelium des Johannes, Göttingen 1956⁴, σελ. 333. G. A. Turner—J. R. Mantey, The Gospel according to John, Grand Rapids 1964, σελ. 335-336. W. Hendriksen, Exposition of the Gospel according to John, Grand Rapids-Michigan 1954, v. II, σελ. 350. H. Zimmermann, Gott-erkennen im Neuen Testament, β' μέρος τοῦ ἄρθρου: Erkennen, ἐν: Johannes B. Bauer, Bibeltheologisches Wörterbuch, Graz, Wien, Köln 1967², Band I, σελ. 323.

2. Ὁ ἐν τρισὶ προσώποις Θεός.

Ὁ Ἰωάννης δὲν παραμένει εἰς τὴν περὶ μονοπροσώπου Θεοῦ διδασκαλίαν τῆς Π. Διαθήκης, ἀλλὰ προχωρεῖ εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ ἐνός Θεοῦ ἐν τρισὶ προσώποις. Τοῦτο ἄλλωστε ἀποτελεῖ τὸ ἐντελῶς καινόν, τὸ ὁποῖον ἐν σχέσει πρὸς τὸν Θεὸν ἀπεκαλύφθη ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.

I. Τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρὸς.

«Εἰς τὸν πρόλογόν του ὁ Ἰωάννης δίδει εἰς τὸν Θεὸν τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς. Ὁ τίτλος οὗτος τοῦ ἀποδίδεται ἤδη εἰς τὴν Π. Διαθήκην (Ἡσ. ξδ' 7, Σοφ. Σολ. ια' 25), ἐνθα ἡ θεία πατρότης φαίνεται ἤδη ὡς πραγματικότης τόσο βυβαία, ὥστε νὰ ὑπερβαίνει κατὰ πολὺ τὸ αἶσθημα τῆς εὐαρεσκείας τοῦ Δημιουργοῦ πρὸς τὸ ἐκ τῶν χειρῶν του ἐξεληθὲν ἔργον. Ἐν τούτοις ἡ ἀποκάλυψις ἐνός θείου Προσώπου γεννῶντος αἰδίως ἕτερον θεῖον πρόσωπον ἐπρόκειτο νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς τοὺς ἀνθρώπους νὰ ἀνακαλύψουν ἐν τῷ Θεῷ μίαν ὑπερέξοχον καὶ ὑπερβατικὴν πατρότητα. Ὅντως δὲ εἶναι ἄλλο πρᾶγμα νὰ ἀποδεικνύηται εἰς τὸν κόσμον, καὶ ἰδιαιτέρως εἰς ἓνα ἐκλεκτὸν λαόν, ἐν πατρικὸν αἶσθημα καὶ ἄλλο νὰ εἶναι ὁ Θεὸς Πατὴρ γεννῶν Υἱὸν ὅμοιον ἑαυτῶ»¹⁵⁴.

Ποῖα τὰ «χαρακτηριστικά» τοῦ προσώπου τοῦ Πατρὸς; Θὰ ἡδυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν αὐτὰ εἰς δύο ομάδας.

α) Τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρὸς καθ' ἑαυτό.

Ὁ Πατὴρ εἶναι ἀπρόσιτος. Μόνον δι' Υἱοῦ ἀποκαλύπτεται, διότι μόνον ὁ Υἱὸς ἐώρακεν αὐτὸν (Ἰω. στ' 46). Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν μόνον οὗτος δύναται νὰ γνωρίζῃ τὸ πρόσωπόν του. Ὁ Πατὴρ εἶναι ὁ «μείζων» παντός, ὁ ὑπεράνω παντός (Ἰω. ιδ' 28) καὶ ἔχει ἐν ἑαυτῷ πᾶν τὸ πλήρωμα τοῦ εἶναι (Ἰω. ιστ' 15). Ἐκ τοῦ Θεοῦ λαμβάνεται καὶ δίδεται τοῖς ἀνθρώποις πᾶν δώρημα εἶτε διὰ Υἱοῦ παρέχεται τοῦτο εἶτε διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Δι' αὐτὸ καὶ δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς τὸ κέντρον καὶ ὡς ὁ «τόπος» ἐν ᾧ, παρ' ᾧ καὶ πρὸς ὃν ὑπάρχουν ἢ κατατείνουσι οἱ πάντες καὶ τὰ πάντα. Τοῦτο ἰσχύει ἰδίως περὶ τῶν κατ' ἐξοχὴν προσώπων, ἦτοι τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος (Ἰω. ι' 38, ιγ' 1, ιδ' 2, 10, 11, 12, 20, 28, ιστ' 10, 16, 17, 28, ιζ' 21, κ' 17, Α' Ἰω. α' 2). Ὡς τοιοῦτος ὁ Θεὸς-Πατὴρ χαρακτηρίζεται διὰ κατ' ἐξοχὴν προσωπικῶν χαρακτηριστικῶν ἢ χαρακτηρισμῶν. Οὕτως εἶναι ὁ «μόνος ἀληθινὸς Θεός» (Ἰω. ιζ' 3). Εἶναι ἡ αὐτοζωία, διότι εἶναι «ὁ ζῶν Πατὴρ» (Ἰω. στ' 57). Εἶναι «ὁ δίκαιος Πατὴρ» (Ἰω. ιζ' 11). Εἶναι ὁ Παντοδύναμος (Ἰω. ι' 29).

154. Paul—Marie de la Croix, L' évangile de Jean et son témoignage spirituel, Desclée De Brouwer 1959, σελ. 235,

β) Τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρὸς ἐν σχέσει πρὸς τὰ ἄλλα πρόσωπα.

Ἡ πλευρὰ αὕτη ἀναπτύσσεται περισσότερο ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου Εὐαγγελιστοῦ. Τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ-Πατρὸς καταφαίνεται ἐκδηλότερον ἐν τῇ ιδιότητι τοῦ ταύτη, ἐνεργοῦν προσωπικὰς ἐνεργείας κατευθυνόμενας πρὸς πρόσωπα. Οὕτως ὁ Θεὸς «ἐργάζεται» τόσον διὰ τὴν συντήρησιν καὶ λειτουργίαν τοῦ κόσμου, ὅσον καὶ διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου, «ποιῶν» (Ἰω. ε' 19-20) πᾶν ὅ,τι ἀπαιτεῖται διὰ τὴν πραγμάτων τῆς. Τὸ πρῶτιστον ἔργον, εἰς τὸ ὁποῖον προέβη, εἶναι ὅτι «ἐπεψεν» ἢ «ἀπέστειλεν» εἰς τὸν κόσμον τὸν Ἰῶν καὶ τὸν Παράκλητον (Ἰω. ε' 23, 30, 36, 37, 38, στ' 44, ἡ' 18, ιβ' 49, ιδ' 24, 26, κ' 21, Α' Ἰω. δ' 14) πρὸς ἀποκάλυψιν καὶ φανέρωσιν τοῦ θελήματός του (Ἰω. στ' 39, 40), δίδων πρὸς τοὺς ἀπεσταλμένους του συγκεκριμένην «ἐντολήν» (Ἰω. ι' 18, ιδ' 31, ιε' 10) ἢ «διδάσκων» αὐτοὺς (Ἰω. ι' 26) τί δέον νὰ λαληθῇ ὑπ' αὐτῶν. Δὲν ἀφήνει αὐτοὺς ἄνευ μαρτυρίας. Ἀντιθέτως δίδει μὲ ὄλον τὸ θεῖον κῦρὸς του τὴν ἀναγκαίαν μαρτυρίαν περὶ τῆς γνησιότητος τῆς ἀποστολῆς τοῦ Ἰοῦ του, ὅστις ἐσαρκώθη καὶ «ἑαυτὸν ἐκένωσε μορφῇ δούλου λαβῶν, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος» (Φιλ. β' 7), «μαρτυρῶν περὶ αὐτοῦ» (Ἰω. ε' 31, ἡ' 18). Φροντίζει δὲ παρ' ὅλα ταῦτα συμμετέχων καὶ ἐνεργῶς εἰς τὴν διὰ τοῦ Ἰοῦ σωτηριώδη ἐνέργειαν νὰ «ἐλκύῃ» (Ἰω. στ' 44) καὶ τοὺς πρὸς ἐκεῖνον πορευομένους δι' ἐσωτερικῆς μυστικῆς ἐνεργείας (Ἰω. στ' 45), ὁμιλῶν εἰς τὰ βάθη τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς. Πρὸς δὲ τῇ ἐσωτερικῇ ταύτῃ ἐνεργείᾳ προβαίνει καὶ εἰς ἐξωτερικωτέρας ἐνεργείας ὡς π.χ. «δίδων τὸν ἄρτον τὸν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ τὸν ἀληθινόν» (Ἰω. στ' 32) εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἢ ἀντιθέτως «δίδων» (Ἰω. στ' 37, 65) τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὸν Ἰῶν πρὸς σωτηρίαν καὶ ἐντὸς αὐτῆς παραμονῆν. Εἶναι ὅμως ἔτοιμος καὶ νὰ «ἀκούσῃ» τὸν Ἰῶν «ἐρωτῶντα» (Ἰω. ια' 41, ιδ' 16, ιστ' 26) εἴτε προκειμένου περὶ ὠρισμένης τινὸς ἐνεργείας (ὡς ἡ ἀνάστασις τοῦ Λαζάρου), δι' ἧς θὰ δοξασθῇ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ (Ἰω. ια' 4), εἴτε προκειμένου περὶ ἄλλων σωτηριωδῶν ἐνεργειῶν ἐν τῷ μέλλοντι καὶ μετὰ τὴν θυσίαν τοῦ Ἰοῦ. Ὁ Θεὸς-Πατὴρ «τηρεῖ» τοὺς δεδομένους τῷ Ἰησοῦ μαθητὰς καὶ τὴν Ἐκκλησίαν ἐν γένει (Ἰω. ιζ' 11). Ὁ Θεὸς-Πατὴρ «ἐγείρει τοὺς νεκροὺς καὶ ζωοποιεῖ» (Ἰω. ε' 21) «τιμῶν» (Ἰω. ιβ' 26) τοὺς πιστοὺς διακόνους τοῦ Ἰοῦ. Τὸ πρόσωπον εἶναι τὸν Πατέρα ὑπογραμμίζεται ἰδιαζόντως διὰ τριῶν κατ' ἐξοχὴν ἐνεργειῶν:

1. Ὁ Θεὸς-Πατὴρ «ἀγαπᾷ τὸν Ἰῶν» (Ἰω. γ' 35, ε' 20, ιε' 9) μὲ ὄλην τὴν πληρότητα τῆς ἀρρήτου θείας ἀγάπης, ὅλος ὅλον. Ἀλλὰ ἀγαπᾷ καὶ τοὺς ἀνθρώπους κατὰ τρόπον ἐντελεῶς ἰδιαίτερον πλέον ἐν Ἰῶ (Ἰω. ιδ' 21, 23).

2. Ἡ ἀγάπη αὕτη ἀποτελεῖ τὴν ὑψίστην ἔκφρασιν τοῦ τὸν Πατέρα «γινώσκειν» (Ἰω. ι' 15) τὸν Ἰῶν, καὶ

3. Τῆς ἀγαπητικῆς καὶ διαπροσωπικῆς περιχωρήσεως τοῦ Πατρὸς ἐν τῷ Υἱῷ καὶ τοῦ Υἱοῦ ἐν τῷ Πατρὶ (Ἰω. ι' 38, ιδ' 10, ιζ' 21). Πᾶσαι αἱ ἀναφερθεῖσαι ἐνέργειαι συγκλίνουν εἰς τὸ ἓν, ὅτι δηλαδὴ πρόκειται περὶ ἐνεργειῶν προσώπου πρὸς πρόσωπον, ἐνεργειῶν τοῦ προσώπου τοῦ Πατρὸς πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ Υἱοῦ.

Περὶ τῆς πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ Ἁγίου Πνεύματος σχέσεως τοῦ προσώπου τοῦ Πατρὸς θὰ γίνῃ κατωτέρω λόγος ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ, ἔνθα θὰ γίνῃ ἡ διαπραγματεύσις περὶ τοῦ Παρακλήτου.

II. Τὸ πρόσωπον τοῦ Λόγου.

Ἡ ἰδιοσυμία τοῦ Ἰωάννου ἐν σχέσει πρὸς τοὺς ἄλλους ἱεροὺς συγγραφεῖς τῆς Κ. Διαθήκης ἔγκειται, πρὸς τοῖς ἄλλοις, ὅτι ἡ ἀποκάλυψις τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους γίνεται ἐν τῷ Λόγῳ¹⁵⁵. «Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος. Οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεόν. Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν ὃ γέγονεν. Ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν καὶ ἡ ζωὴ ἦν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων... Ἦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον» (Ἰω. α' 1-4, 9).

Ὁ Θεὸς «φῶς οἰκῶν ἀπρόσιτον, ὃν εἶδεν οὐδεὶς ἀνθρώπων οὐδὲ ἰδεῖν δύναιται» (Α' Τιμ. στ' 16), ὢν «ἀόρατος» (Κολ. α' 15), ἀνέκφραστος, ἀνείδεος, ἀπεριόρητος, ἀνείκαστος, ἀπερίγραφτος, ἀκατάληπτος καὶ μόνον τὴν ἀκαταληψίαν αὐτοῦ καταληπτός, εἶναι Θεὸς ἐκφράζων ἑαυτόν. Ὁ γνόφος ἀγνωσίας περικεκαλυμμένος Θεὸς ἀποκαλύπτεται ὡς Θεὸς λαλῶν (Ἐβρ. α' 2). Δὲν εἶναι Θεὸς λαλῶν μόνον πρὸς τὰ «ἐκτός» ἑαυτοῦ εὐρισκόμενα, π.χ. ὅταν ἐκφέρῃ τὰς δημιουργικὰς του ἐπιταγὰς κατὰ τὴν δημιουργίαν: «Καὶ εἶπεν ὁ Θεός...» (Γεν. α' 3, 6, 9, 14, 20, 24) ἢ ὅταν ὁμιλῇ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους διὰ τῶν προφητῶν του, ὡς πλειστάκις ἀναφέρεται εἰς τὴν Π. Διαθήκην, ἀλλ' εἶναι

155. Περὶ τῆς ἰωαννείου διδασκαλίας περὶ τοῦ Λόγου ἰδὲ γενικῶς εἰς τὰ ὑπομνήματα τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου, ἔνθα συνήθως ἀναπτύσσεται αὕτη. Ἐνταῦθα σημειώνομεν μερικὰ μόνον βοηθήματα ἐξ αὐτῶν, τὰ ὅποια ἔχομεν κυρίως ὑπ' ὄψιν: Τὸ μακρότατον καὶ περισπούδαστον ἄρθρον, τὸ ὑπὸ πολλῶν συγγραφέων: Λέγω, λόγος κλπ. ἐν: Kittel, *Theologisches Wörterbuch...*, τόμος Δ', σελ. 69-197 καὶ δὴ σελ. 131-140. F. M. Braun, *Jean le théologien, Sa théologie. Le mystère de Jésus-Christ*, Paris 1966, p. 22. E. M. Sidebottom, *The Christ of the Fourth Gospel (in the Light of the First-Century-Thought)*, London 1961, p. 26-49. T. C. Smith, *Jesus in the Gospel of John*, Nashville 1959, p. 57-74. C. H. Dodd, *The Interpretation of the Fourth Gospel*, Cambridge 1954, p. 263-285. Alf Corell, *Consummation est (Eschatology and Church in the Gospel of John)*, London 1958, p. 113-119. Jacques Dupont, *Essai sur la Christologie de Saint Jean*, Bruges 1951, σελ. 29 ἐξ. Edwin Kenneth Lee, *The Religious Thought of St John*, London 1950, σελ. 74-156.

Θεὸς ὁμιλῶν πρὸς ἑαυτόν. Ἦδη εἰς τὴν Γένεσιν ἀναφέρεται: «Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ ὁμοίωσιν» (Γεν. α' 26). «Καὶ εἶπε Κύριος ὁ Θεός· οὐ καλὸν εἶναι τὸν ἄνθρωπον μόνον· ποιήσωμεν αὐτῷ βοηθὸν κατ' αὐτόν» (Γεν. β' 18). «Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· ἰδοὺ Ἀδὰμ γέγονεν ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν» (Γεν. γ' 22).

Πρὸς ποῖον ἀπευθύνεται ὁ Θεός; Ἐνταῦθα ἰστάμεθα πρὸ τοῦ ἀβυσσαλέου μυστηρίου τῆς Θεότητος καθ' ἑαυτήν. Κύπτων εἰς τὰ ἀπύθμενα καὶ ἀπερινόητα ταῦτα βάθη ὁ ἀνθρώπινος νοῦς μόνον ἕλιγγον ἀποκομίζει μὴ ἐξισχύων ποτὲ νὰ ἐξιχνιάσῃ τὰ ἀνεξιχνίαστα ταῦτα χάη τῆς Θεότητος. Ἀνασύρων ὁ Θεολόγος ὀλίγον τι τὸν πέπλον τοῦ φωτοειδοῦς τούτου μυστηρίου λέγει εἰς ἡμᾶς, ὅτι ὁ Θεός δὲν μονολογεῖ, ἀλλὰ διαλέγεται, διότι ἐν τῇ φύσει τοῦ Θεοῦ ὑπάρχει ὁ Λόγος, ὅστις γεννᾶται αἰδίως ἐκ τοῦ Πατρός. «Ὁ Θεός ζῆ ὁμιλῶν καὶ δὴ οὕτως, ὥστε παρ' αὐτῷ ὁ Λόγος δὲν προϋποθέτει, ἀλλὰ θεμελιῶ τὸ πρόσωπον. Ὁ Θεός εἶναι πρόσωπον ἐν σχέσει πρὸς τὸν Λόγον. Λαλεῖ τὸ ἄπειρον μυστήριόν του. Ὑπάρχει ἀκριβῶς ὡς Ἐκεῖνος, Ὅστις λαλεῖ πρὸς Ἐκεῖνον, Ὅστις λαλεῖται καὶ — οὕτω δύναται νὰ λεχθῆ καὶ περαιτέρω — Ὅστις εἶναι ὁ ἰδιαζόντως Ἀκούων. Πρόκειται ἐνταῦθα περὶ τοῦ ὅλως πεπληρωμένου Λόγου, τοῦ ὅλως πεπληροφορημένου Λόγου. Διὰ τοῦτο δὲ εἶναι ὁ ἐντελῶς πεπληρωμένος Λόγος, διότι τὸ Σὺ, πρὸς τὸ ὁποῖον ἀπευθύνεται, δὲν εἶναι ξένον, ἐν ἑαυτῷ τι ἀνεξάρτητον ταυτόν, ἀλλὰ τὸ Σὺ προκύπτει ἐξ αὐτοῦ τοῦ λαλεῖν... Ὁ Λόγος εἶναι λαλιά καὶ οὖς συγχρόνως· ἀκουομένη λαλιά καὶ ταυτοχρόνως ἀπόκρισις. Οὕτω λοιπὸν λέγει καὶ ὁ Ἰωάννης, ὅτι ὁ Λόγος «ἦν πρὸς τὸν Θεόν», ἐστραμμένος πρὸς Αὐτόν, συλλαμβάνων ἐν τῷ ἀκούειν ἑαυτὸν καὶ συνεπῶς ἐντεῦθεν ἐν ἑαυτῷ ὑπάρχων»¹⁵⁶.

«Λόγος δὲ (λέγεται), ὅτι οὕτως ἔχει πρὸς τὸν Πατέρα, ὡς πρὸς νοῦν λόγος· οὐ μόνον διὰ τὸ ἀπαθὲς τῆς γεννήσεως, ἀλλὰ καὶ τὸ συναφές, καὶ τὸ ἐξαγγελτικόν»¹⁵⁷.

Τὴν προσωπικὴν σχέσιν τοῦ Λόγου πρὸς τὸν Πατέρα ἐκφράζει ἡ πρόθεσις π ρ ό ς, τῆς ὁποίας εἶναι λίαν χαρακτηριστικὴ ἡ χρῆσις ἐν τοῖς προαναφερθεῖσι στίχοις: «Καὶ ὁ Λόγος ἦν π ρ ό ς τὸν Θεόν... οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ π ρ ό ς τὸν Θεόν» (Ἰω. α' 1, 2), σημαινούσης τὴν προσωπικὴν σχέσιν καὶ κίνησιν τοῦ Λόγου ὡς προσώπου πρὸς τὸν Πατέρα¹⁵⁸.

156. Romano Guardini, Welt und Person, σελ. 160.

157. Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, Λόγος 30ὸς Θεολογικός, Δ' 20, Ἑλλην. Πατρολογία Migne 36, 129.

158. Παρὰ τῷ ἡμετέρῳ Εὐαγγελιστῇ ἀπαντᾷ ἡ χρῆσις τῆς π ρ ό ς προθέσεως (ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ καὶ ταῖς τρισὶν ἐπιστολαῖς) 112 φορὰς συνολικῶς. Ἐκ τῶν περιπτώσεων τούτων: Πεντάκις συνάπτεται πρὸς τὴν λέξιν θάνατος (Ἰω. α' 4, Α' Ἰω. ε' 16 (τρὶς), 17). Ἀπαξ πρὸς τὴν λέξιν θερσμός (Ἰω. ε' 35). Ἀπαξ πρὸς τὴν λέξιν ὄρα (Ἰω. ε' 35) καὶ Ἀπαξ πρὸς τὴν ἀνωθυμίαν τί (Ἰω. ιγ' 28).

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω περιπτώσεων αἱ ἀναφερόμεναι εἰς τὴν σύνδεσιν τῆς π ρ ό ς μετὰ

«Ἡ π ρ ὀ ς μετ' αἰτιατικῆς, παρατηρεῖ συναφῶς ὁ Μοε, δύναται βεβαίως νὰ χρησιμοποιηθῆ συνωνύμως πρὸς τὴν πα ρ ἂ μετὰ δοτικῆς, ἀλλὰ ἐκφράζει περισσώτερόν τι ἢ τὸ ἀπλῶς εἶ ν α ι πα ρ ἂ τ ι ν ι, ἥτοι ἐκφράζει κοινωνίαν πρὸς τινά (Ματθ. ιγ' 56) καὶ σημαίνει ἐντεῦθεν, ὅτι ὁ Λόγος δὲν εἶναι ἀπλῶς ἰδιότης ἢ δύναμις τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ὅτι οὗτος εἶναι ταυτοχρόνως κενωρισμένος καὶ ἠνωμένος μετὰ τοῦ Θεοῦ ἐν στενῇ κοινωνίᾳ (πρβλ. Ἰω. ιζ' 24, στ' 46). Εἶναι ὅθεν οὐχὶ ὀρθῆ ἢ ἐρμηνεία τοῦ στίχου 1β, ὅτι ὁ Λόγος ὑπῆρξεν εἰς τὴν σκέψιν ἢ τὴν βουλήν τοῦ Θεοῦ. Ὁ Λόγος ὑφίστατο παρὰ τὸν Θεὸν καὶ διὰ τοῦτο ἠδύνατο νὰ ἀνταλλάξῃ τὸ πρὸς τὸν Θεὸν εἶναι διὰ τῆς ἐν τῷ κόσμῳ ὑπάρξεως. Τὸ «τὴν π ρ ὀ ς τ ὸ ν Θε ὸ ν» ἐνέχει ἀντίθεσιν πρὸς τὸ ἐν τοῖς κατωτέρω ἀναφερόμενον «ἐ ν τ ῷ κόσ μ ω ἦ ν», ἂν καὶ ὑπεμφαίνεται ἢ ἀντίθεσις αὐτῇ σαφῶς ἤδη εἰς τὸν στίχον 2»¹⁵⁹.

Τὰ αὐτὰ παρατηρῶν καὶ ὁ Γρηγόριος ὁ Νύσσης λέγει: «Ἴνα μὴ δοκῶμεν τὸν Ἰῶν εἶναι ποτε ὅτε ἀφανῆς ἦν ἐν τῷ Πατρὶ κρυπτόμενος, καὶ ἵνα μὴ

τῆς λέξεως θ ἄ ν α τ ο ς ἔχουν ἕμμεσον ἀναφορὰν εἰς πρόσωπα, διότι πρόκειται περὶ ἀμφοτέρως πρὸς ἢ μὴ πρὸς θάνατον π ρ ο σ ὶ π ω ν. Ἀπομένουν συνεπῶς μόνον τρεῖς περιπτώσεις (ἐκ τῶν ἀναφερθεισῶν ἤδη) χρήσεως τῆς ἐν λόγῳ προθέσεως μὴ δηλοῦσης σχέσιν προσώπων ἢ κίνησιν πρὸς πρόσωπον. Αἱ λοιπαὶ 109 περιπτώσεις ἀναφέρονται π ἄ ν τ ο τ ε (καὶ ὅταν γίνεται π.χ. λόγος περὶ ἐ λ ε ῦ σ ε ω ς π ρ ὀ ς τ ὸ φ ῶ ς, διότι τὸ φῶς εἶναι ὁ Λόγος ἢ ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς) εἴτε εἰς σχέσιν προσωπικῆν εἴτε κίνησιν πρὸς πρόσωπον. Καὶ διὰ νὰ ὁμιλήσωμεν περισσώτερον συγκεκριμένως, ἔχομεν:

α) Τὴν χρῆσιν τῆς προθέσεως π ρ ὀ ς συνημμένης μετὰ ρημάτων κ ι ν ῆ σ ε ω ς σημαντικῶν ὡς:

ὁ π'—, ἄ π—, ἄ γ ε ι ν: Ἰω. α' 43, ζ' 33 (ἠ' 3), θ' 13, ια' 15, ιγ' 3, ιστ' 5, 10, 16, 17, ιη' 13· ἄ ν α (μ ε τ α) β ἄ ι ν ε ι ν, Ἰω. ιγ' 1, κ' 17 (δῖς)· ἄ π ο σ τ ἔ λ λ ε ι ν, Ἰω. α' 19, ε' 33, ια' 3, ιη' 24· ἐ λ κ ῦ ε ι ν, Ἰω. ιβ' 32· ἄ π—, ἐ ξ —, ἔ ρ χ ε σ θ α ι: Ἰω. α' 29, 48, γ' 2, 20, 21, 26 (δῖς), δ' 30, 40, 47, ε' 40, στ' 5, 17, 35, 37 (δῖς), 44, 45, 65, 68, ζ' 37, 45, 50, (ἠ' 2), ι' 41, ια' 19, 29, 45, 46, ιγ' 6, ιδ' 6, 18, 23, 28, ιστ' 7, ιζ' 11, 13, ιη' 29, 38, ιθ' 3, 31, κ' 2 (δῖς), 10, Β' Ἰω. 10, 12· πα ρ α λ α μ β ἄ ν ε ι ν, Ἰω. ιδ' 3· π ἔ μ π ε ι ν, Ἰω. ιστ' 7· π ο ρ ε ῦ ε σ θ α ι, Ἰω. ιδ' 12, 28, ιστ' 28, κ' 17.

β) Τὴν χρῆσιν τῆς προθέσεως π ρ ὀ ς συνημμένως μετὰ ρημάτων (ἢ περιφραστικῶν ρηματικῶν ἐκφράσεων) καὶ οὐσιαστικῶν σχέσιν ἐκφραζόντων πρὸς πρόσωπα ὡς:

ἀ μ α ρ τ ι α (ἀ μ α ρ τ ἄ ν ε ι ν ἀ μ α ρ τ ι α ν), Α' Ἰω. ε' 16 (τρῖς), 17· ἀ π ο κ ρ ῖ ν ε σ θ α ι, Ἰω. ἠ' 33· ἄ σ θ ἔ ν ε ι α, Ἰω. ια' 4· γ ῖ ν ε σ θ α ι (τὸν λόγον), Ἰω. ι' 35· εἶ ν α ι, Ἰω. α' 1, 2, Α' Ἰω. α' 2· ἔ χ ε ι ν (παράκλητον, παρησίαν) Α' Ἰω. β' 1, γ' 21, ε' 14· κ α τ η γ ο ρ εῖ ν, Ἰω. ε' 45· λ ἔ γ ε ι ν, Ἰω. β' 3, γ' 4, δ' 15, 33, 48, στ' 5, 28, 34, ζ' 3, 35, 50, (ἠ' 7), ἠ' 31, 57, ια' 21· ιβ' 19, ιστ' 17, ιθ' 24· μ ἄ χ ε σ θ α ι, Ἰω. στ' 52· σ τ ὸ μ α, Β' Ἰω. 12, Γ' Ἰω. 14· σ ὄ, κα' 22, 23.

159. Ο. Μοε, *Johannesevangeliet*, σελ. 79. Πρβλ. καὶ: *Bonaventura Robstock, Vom Wort des Lebens, Dülmen in Westfalen, 1939², Bd 1, σελ. 10, 16. R. Schnackenburg, Das Johannesevangelium, σελ. 209-211. A. Wikenhauser, Das Evangelium nach Johannes, σελ. 41. E. K. Lee, The Religious Thought of St John, σελ. 105-108.*

προφορικὸν λόγον ὑπολαμβάνωμεν... διὰ ταῦτα εἶρηκε καὶ ὁ Ἰωάννης· καὶ ὁ Λόγος οὐκ ἦν ἐν τῷ Θεῷ, ἀλλὰ πρὸς τὸν Θεόν, ἰδίαν ὑπόστασιν ἐπιγράφων τῷ Λόγῳ ἐκ πατρικῆς οὐσίας ὑφεστῶσαν»¹⁶⁰. Ὁ δὲ Κύριλλος Ἀλεξανδρείας προσθέτει: «Διὰ δὲ τοῦ φάναι τὸν Λόγον ὄντα πρὸς τὸν Θεόν, ἐν μὲν τι καὶ ὑφεστηκὸς αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ τὸν Υἱὸν ἐπιδεικνύων, ἕτερον δὲ πάλιν τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα, πρὸς ὃν ἦν ὁ Λόγος. Πῶς γὰρ ὅλως τὸ ἐν ἀριθμῷ, αὐτὸ πρὸς ἑαυτό, ἦτοι παρ' ἑαυτῷ, νοῖτο ὑπάρχειν;»¹⁶¹. Τὴν ἰδιαίτεραν προσωπικὴν ὑπόστασιν τοῦ Λόγου ὑπογραμμίζουν πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὰ ἀκόλουθα σημεῖα, ἅτινα ἀναπτύσσει διὰ μακρῶν ὁ Ἰωάννης. Ἡμεῖς ἐνταῦθα ὁμῶς θὰ περιορισθῶμεν μόνον εἰς τὰς γενικὰς τῶν γραμμῶν, καθ' ὅτι σκοπὸς ἡμῶν εἶναι κυρίως ἡ ἐξαρσις τῆς ἰδιαιτερότητος τοῦ Λόγου, ὡς δευτέρου π ρ ο σ ὄ π ο υ ἐν τῇ Ἀγίᾳ Τριάδι.

α) Ὁ Λόγος καθ' ἑαυτόν.

Ὁ Λόγος χαρακτηρίζεται ὡς «ἐν ἀρχῇ» ὢν, ἦτοι πρὸ πάσης δημιουργίας καὶ αἰδίου μετὰ τοῦ Πατρὸς ὑπάρχων (Ἰω. α' 1 καὶ Α' Ἰω. α' 1). Ὁ Λόγος εἶναι ὁ δημιουργὸς τοῦ παντός, πραγματοποιῶν τὴν βουλὴν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς. «Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν ὃ γέγονεν» (Ἰω. α' 3). Ἔχει ἐν ἑαυτῷ τὸ πλήρωμα τῆς ζωῆς. «Ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν» (Ἰω. α' 4). Ἡ ζωὴ ὁμῶς αὕτη εἶναι καὶ «φῶς τῶν ἀνθρώπων» (Ἰω. α' 4)¹⁶², πρᾶγμα, ὅπερ καταδεικνύει τὴν ἕκτασιν καὶ τὸ βάθος τῆς ζωῆς, ἧς εἶναι ὁ Λόγος κάτοχος.

Ὁ «κόσμος» δημιουργηθεὶς δι' αὐτοῦ ὡς καὶ τὰ «πάντα» (Ἰω. α' 3) ἀποτελεῖ κτῆμα τοῦ Λόγου, «τὰ ἴδια» αὐτοῦ (Ἰω. α' 14). «Εἰς τὰ ἴδια ἤλθεν» ὁμῶς οὐχὶ ὡς Θεὸς ἀόρατος καὶ ἀπρόσιτος, ἀλλὰ ἀφοῦ «σὰρξ ἐγένετο» (Ἰω. α' 14) καὶ «ἐσκήνωσεν» (Ἰω. α' 14) μεταξύ τῶν ἀνθρώπων. Ἐγένετο δὲ ὡς Θεάνθρωπος πλεόν ἢ ἑνσαρκος, ἢ φανερά, ἢ ἀπτή, ἢ ἀντιληπτὴ καὶ ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου-σαρκὸς ἀποκάλυψις τοῦ Θεοῦ.

Ὁ σαρκωθεὶς Λόγος κατέστησε θεατὴν καὶ τὴν δόξαν του («θεασάμεθα» Ἰω. α' 14), ἧτις εἶναι δόξα τοιαύτη, ὅποια ἀρμύζει εἰς τοιοῦτον Μονο-

160. Γρηγορίου Νύσσης, Κατὰ Ἀρείου καὶ Σαβελλίου, Ἑλλ. Πατρολ. Migne 45, 1296B.

161. Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰω. Εὐαγγέλιον, Ἑλλ. Πατρολ. Migne 73, 32.

162. Περὶ τοῦ Λόγου ὡς ζωῆς καὶ φωτὸς ἰδὲ μ. ἄ.: C. K. Barrett, The Gospel according to St John, σελ. 131—132. R. Schnackenburg, Das Johannesevangelium, σελ. 217. W. Hendriksen, Exposition of the Gospel according to John, τ. Α', σ. 71, R. E. Brown, The Gospel according to John, Α' τόμος, σελ. 6. C. H. Dodd, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 144 ἐξ., 201 ἐξ.

γενῆ, οἷος ὁ Λόγος, παρὰ Πατρός, οἷος ὁ Θεός. Ὁ σαρκωθεὶς Λόγος εἶναι ὁ Μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ «γεννηθεὶς ἐκ Θεοῦ» (Α' Ἰω. ε' 18)¹⁶³. Εἶναι «πλήρης χάριτος καὶ ἀλήθειας» (Ἰω. α' 14), δυνάμενος νὰ χορηγήῃ ἀφθόνως «ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ» (Ἰω. α' 16) «χάριν ἀντὶ χάριτος» καὶ ἀλήθειαν. Ὁ σαρκωθεὶς Λόγος δὲν εἶναι ἄλλος ἐν τῇ ἱστορικῇ του ἐμφανίσει ἢ ὁ Ἰησοῦς Χριστός (Ἰω. α' 17). «Ὅ,τι ἦτο ἀδύνατον νὰ πραγματοποιήσῃ ἀφ' ἑαυτοῦ ὁ ἄνθρωπος, ἦτοι νὰ ἀνακαλύψῃ καὶ «ἴδῃ γνωστῶς» τὸν Θεόν (Ἐξ. λγ' 13), ἐπραγματοποιήθη διὰ τοῦ Μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. «Ὁ μονογενὴς Υἱὸς ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Πατρὸς ἐκεῖνος ἐξηγήσατο» τὰ περὶ αὐτοῦ (Ἰω. α' 18)¹⁶⁴.

Ἀπλοποιοῦντες τὸ κείμενον τοῦ ἰωαννείου προλόγου ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἀπασχολοῦν ἡμᾶς θέμα ἔχομεν μίαν κατιοῦσαν καὶ μίαν ἀνιοῦσαν γραμμὴν.

1. Κατιοῦσα γραμμὴ:

Λόγος — Θεός,
ὢν πρὸς τὸν Θεόν,
Λόγος — Δημιουργὸς πάντων (καὶ τῶν ἀνθρώπων),
Λόγος — Σάρξ, ἦτοι ὁ Ἰησοῦς Χριστός,
μεταδίδων ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ τὴν χάριν καὶ τὴν ἀλήθειαν.

2. Ἀνιοῦσα γραμμὴ:

Χάρις καὶ ἀλήθεια
γενομένη διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ
δι' ἀποκαλύψεως τοῦ ἀοράτου Θεοῦ,
καθ' ὅτι οὗτος ἦτο ὁ Μονογενὴς Υἱὸς
ὁ ὢν ἐν τοῖς κόλποις τοῦ Πατρὸς
ὡς Λόγος αὐτοῦ καὶ πρὸς αὐτὸν καὶ
ὡς ὢν καὶ αὐτὸς Θεός.

163. Δεχόμεθα, ὅτι τὸ «γεννηθεὶς» ἀναφέρεται εἰς τὸν Λόγον καὶ οὐχὶ εἰς ὅλους τοὺς πιστούς. Περὶ τῆς ἐνοίας τοῦ «γεννηθεὶς» ἰδὲ πρὸς τοὺς ἄλλοις καὶ ἐν: M. J. L a g r a n g e, *Évangile selon Saint Jean*, Paris 1948⁷, σελ. 26-28. W. H e n d r i k s e n, *Exposition of the Gospel according to St John*, Α' τόμ., σελ. 90. R. S c h n a e k e n - b u r g, *Das Johannesevangelium*, σελ. 254-255. B a r r e t t, *The Gospel according to St John*, σελ. 144.

164. Ἐκτὸς τῆς γραφῆς «ὁ Μονογενὴς Υἱὸς» ὑπάρχει καὶ ἡ γραφή «ὁ Μονογενὴς Θεός». Λεπτομερῆ συζήτησιν τοῦ θέματος ἰδὲ πρὸς τοὺς ἄλλοις καὶ ἐν: M. J. L a g r a n g e, *Évangile selon Saint Jean*, Paris 1948⁷, σελ. 26-28. W. H e n d r i k s e n, *Exposition of the Gospel according to St John*, Α' τόμ., σελ. 90. R. S c h n a e k e n - b u r g, *Das Johannesevangelium*, σελ. 254-255. B a r r e t t, *The Gospel according to St John*, σελ. 144.

δ' 38, ιε' 19). Ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος παρέχει καταπέμπων ἄνθ' αὐτοῦ τὸν Παράκλητον παρὰ τοῦ Πατρὸς (Ἰω. ιδ' 26, ιε' 26, ιστ' 7, κ' 21-23, Α' Ἰω. γ' 24) εἰς τοὺς ἀποστόλους του. Δίδει εἰς αὐτοὺς κυριαρχικῶς ἐντολάς (Ἰω. ιγ' 34, ιδ' 15, 21, ιε' 12, 15) καὶ χορηγεῖ πλουσίαν εἰρήνην ἐκ τοῦ ἀκενώτου πληρώματος τῆς ἰδικῆς του εἰρήνης (Ἰω. ιδ' 27, ιστ' 33, κ' 19, 21, 26). Ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ παρέχει πίστει τῇ εἰς αὐτὸν ζωὴν αἰώνιον (Ἰω. γ' 15, 16, 36, στ' 40, 47, ια' 25, κ' 31) καὶ ἐγκαθιστᾷ εἰς τὰ βάθη τῆς ὑπάρξεως τῶν πιστῶν πηγὰς ὕδατος ζῶντος (Ἰω. δ' 10, ζ' 37, 38). Κορέννυσι τὴν πεῖνάν των διὰ «βρώσεως μενούσης εἰς ζωὴν αἰώνιον» (Ἰω. στ' 27). Ὁ Υἱὸς ἀνέλαβε τὸ ἔργον τῆς κρίσεως τῶν ἀνθρώπων¹⁶⁷. Τέλος ἀνιστᾷ ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ διὰ μόνης τῆς προσταγῆς του «πάντας τοὺς ἐν τοῖς μνημείοις» εἰς ἀνάστασιν ζωῆς ἢ κρίσεως (Ἰω. ε' 21, 25, 28, 29, στ' 39, 40). Ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι ὁ νικητὴς τοῦ «κόσμου» καὶ τοῦ «ἄρχοντος» αὐτοῦ (Ἰω. ιδ' 31, ιστ' 33). Ὡς Υἱὸς ὁμόθρονος καὶ ὁμότιμος τῷ Πατρὶ (Ἰω. ε' 23) δύναται νὰ «θέλῃ», ἵνα ὅπου εἶναι αὐτὸς εὐρίσκονται καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, «ἵνα θεωρῶσι τὴν δόξαν» αὐτοῦ (Ἰω. ιζ' 24). Ὡς Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ δύναται νὰ ζητῇ αὐτοδικαίως τὸν δοξασμὸν του παρὰ τοῦ Πατρὸς ὡς τι ἀνῆκον εἰς αὐτὸν καὶ ὡς σάρκα γενόμενον κατὰ τὴν βουλὴν τοῦ Πατρὸς (Ἰω. ιζ' 1, 5). Δύναται δὲ νὰ χορηγῇ τὴν δόξαν ταύτην καὶ εἰς τοὺς ἡγαπημένους του (Ἰω. ιζ' 22).

β) Ὁ Θεὸς—Λόγος ἰσότιμος τῷ Πατρὶ.

Ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι Θεὸς ἀληθινὸς (Α' Ἰω. ε' 21), τοποθετούμενος οὕτω παραπλεύρως πρὸς τὸν Πατέρα, τὸν ἀληθινὸν Θεὸν» (Ἰω. ιζ' 3) ἐν ἰσοτιμίᾳ. Ὅπως δὲ ὁ Πατὴρ «φῶς ἐστὶ» (Α' Ἰω. α' 5), οὕτω καὶ ὁ Λόγος χαρακτηρίζεται ὡς φῶς (Ἰω. α' 4, 5, 9, ἡ' 12 δις, θ' 5, ιβ' 46). Περὶ τῆς ιδιότητος του ὡς Υἱοῦ μαρτυρεῖ ὁ ἴδιος περὶ ἑαυτοῦ παραλλήλως πρὸς τὴν μαρτυ-

167. Ἐκ πρώτης ὄψεως προκαλεῖ ἐντύπωσιν μίᾳ ἀντίθεσις εἰς διαφόρους στίχους ἐν σχέσει πρὸς τὸ «κρίνει» τοῦ Ἰησοῦ. Οὕτω π.χ. λέγεται ὅτι «οὐκ ἀπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν Υἱὸν εἰς τὸν κόσμον ἵνα κρίνῃ τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σωθῇ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ» (Ἰω. γ' 17) καὶ «ἐγὼ οὐ κρίνω οὐδένα» (Ἰω. ἡ' 15) ἢ «οὐκ ἤλθον ἵνα κρίνω τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σώσω τὸν κόσμον» (Ἰω. ιβ' 47). Ἀντιθέτως πάλιν ἔχομεν τὰς διαβεβαιώσεις· «εἰς κρίμα ἐγὼ εἰς τὸν κόσμον ἤλθον» (Ἰω. θ' 39) καὶ «οὐδὲ γὰρ ὁ Πατὴρ κρίνει οὐδένα, ἀλλὰ τὴν κρίσιν πᾶσαν δέδωκε τῷ Υἱῷ» (Ἰω. ε' 22). Ἡ ἀντίθεσις αὕτη εἶναι φαινομενικὴ. Ὁ Ἰησοῦς δὲν ἤλθεν ὡς ἐσχατολογικὸς κριτὴς ὡς ἔθεωρεῖτο ὁ Μεσσίας, ἀλλ' ἤλθεν νὰ κηρύξῃ τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων. Ὁ λόγος του, καθὼς καὶ τὸ ἔργον του, κρίνουν αὐτομάτως τοὺς ἀνθρώπους λαμβάνοντας θετικὴν ἢ ἀρνητικὴν στάσιν ἐναντι αὐτοῦ. Ἡ, ὀρθότερον, οἱ ἄνθρωποι προκρίνουν αὐτοὶ ἑαυτοὺς ἀναλόγως πρὸς τὴν ἐναντι τοῦ Ἰησοῦ στάσιν των. Διαρκούσης τῆς ἐπιγείου ζωῆς τοῦ Ἰησοῦ ἡ κρίσις ἔχει τὴν ἀνωτέρω ἔννοιαν. Μετὰ τὸν δοξασμὸν τοῦ Ἰησοῦ ἡ κρίσις αὐτοῦ καθίσταται ἐσχατολογικὴ. Πρβλ. R. E. B r o w n, The Gospel according to John, σελ. 345. L a g r a n g e, L' évangile selon saint Jean, σελ. 233.

ρίαν τοῦ Πατρὸς, ἣν ἐκείνος περὶ τοῦ Υἱοῦ μαρτυρεῖ. «Ἐν τῷ νόμῳ τῷ ὑμετέρῳ γέγραπται ὅτι δύο ἀνθρώπων ἡ μαρτυρία ἀληθῆς ἐστίν. Ἐγὼ εἰμι ὁ μαρτυρῶν περὶ ἐμαυτοῦ καὶ μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ ὁ πέμψας με Πατὴρ» (Ἰω. η' 17, 18)¹⁶⁸. Ὡς δὲ ὁ ἴδιος προκειμένου περὶ τοῦ Πατρὸς «ὁ ἐώρακε καὶ ἤκουσε τοῦτο ἐμαρτύρησε» (Ἰω. γ' 32). Οὕτω καὶ ὁ Παράκλητος, τὸ τρίτον πρόσωπον τῆς Ἀγίας Τριάδος «μαρτυρεῖ» περὶ τοῦ Υἱοῦ (Ἰω. ιε' 26, πρβλ. καὶ Α' Ἰω. ε' 6). Ἡ ἐντολὴ δὲ τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους εἶναι τελικῶς μία· «ἵνα πιστεύσωμεν τῷ ὀνόματι τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ» (Α' Ἰω. γ' 23). Ὁ ἴδιος δὲ ὁ Υἱὸς ζητεῖ τὴν πίστιν εἰς τὸ πρόσωπόν του καθ' ὃν λόγον καὶ εἰς τὸν Πατέρα του. «Πιστεύετε εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς ἐμὲ πιστεύετε» (Ἰω. ιδ' 1). Ὁ πιστεύων εἰς τὸν Υἱὸν πιστεύει τελικῶς εἰς τὸν Πατέρα καὶ ὁ θεωρῶν τὸν Υἱὸν θεωρεῖ τὸν πέμψαντα αὐτὸν (Ἰω. ιβ' 44, 45). Ὁ δεχόμενος τὸν Ἰησοῦν δέχεται τὸν Πατέρα (Ἰω. ιγ' 20). «Ὅστις ἀρνεῖται τὸν Υἱὸν οὐδὲ τὸν Πατέρα ἔχει. Ἀντιθέτως ὁ ὁμολογῶν τὸν Υἱὸν ἔχει καὶ τὸν Πατέρα (Α' Ἰω. β' 22-23). «Ὅστις πάλιν μισεῖ τὸν Υἱόν, μισεῖ καὶ τὸν Πατέρα (Ἰω. ιε' 23, 24). Ἀντιθέτως «πᾶς ὁ πιστεύων ὅτι Ἰησοῦς ἐστίν ὁ Χριστὸς ἐκ Θεοῦ γεγέννηται καὶ πᾶς ὁ ἀγαπῶν τὸν γεννήσαντα ἀγαπᾷ καὶ τὸν γεγεννημένον ἐξ αὐτοῦ» (Α' Ἰω. ε' 1). Εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ἀγαπῶντος τὸν Υἱὸν θὰ ἐγκατασταθῇ τόσον ὁ Υἱός, ὅσον καὶ ὁ Πατὴρ «καὶ μονὴν παρ' αὐτῶ ποιήσονται» (Ἰω. ιδ' 23). Ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ εἶναι δόξα τοῦ Υἱοῦ. «Αὕτη ἡ ἀσθένεια (τοῦ Λαζάρου) οὐκ ἔστιν πρὸς θάνατον, ἀλλ' ὑπὲρ τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, ἵνα δοξασθῇ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ δι' αὐτῆς» (Ἰω. ια' 4). Ἡ αἰώνιος δὲ ζωὴ δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο εἰμὴ τὸ «γινώσκειν τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεὸν (τὸν Πατέρα) καὶ ὃν ἀπέστειλεν Ἰησοῦν Χριστὸν» (Ἰω. ιζ' 3).

γ) Ἡ σχέσις τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου πρὸς τὸν Πατέρα.

Τὸ πρόσωπον εἶναι τὸν Υἱὸν καὶ Λόγον καταφαίνεται ἐκ τῆς σχέσεώς του πρὸς τὸν Πατέρα. Ὁ Μονογενὴς Υἱὸς ἀναπαύεται «ἐν τοῖς κόλποις τοῦ Πατρὸς» (Ἰω. α' 18). Τοῦτο δὲ οὐδὲν ἄλλο σημαίνει ἢ τὴν βαθυτάτην καὶ ἄρρητον κοινωνίαν Πατρὸς καὶ Λόγου. Ἡ βαθυτάτη αὕτη κοινωνία, οὕσα κοινω-

168. Ἐφ' ὅσον ὁ Ἰησοῦς θέτει ἑαυτὸν ἐπὶ ἀνθρωπίνου ἐπιπέδου δέχεται δι' ἑαυτὸν τὴν ἀρχὴν τῆς μὴ ἰσχύος τῆς περὶ ἑαυτοῦ μαρτυρίας τοῦ ἀνθρώπου. «Ἐὰν ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἐμαυτοῦ ἢ μαρτυρία μου οὐκ ἔστιν ἀληθῆς» (Ἰω. ε' 31). Δι' αὐτὸ δέχεται τὴν ἔξωθεν περὶ ἑαυτοῦ μαρτυρίαν. Δὲν συμβαίνει ὅμως αὐτό, ὅταν ὁμιλῇ ἐν τῇ ιδιότητι του ὡς Υἱοῦ ἰσοτίμου τῷ Πατρί. Ὡς τοιοῦτος ὑπερβαίνει τὰ ἀνθρώπινα μέτρα. Ἡ μαρτυρία του τότε περὶ ἑαυτοῦ εἶναι τόσον ἀληθῆς, ὅσον καὶ ἡ τοῦ Πατρὸς μαρτυροῦντος περὶ αὐτοῦ, διότι ὁ Ἰησοῦς ἔχει ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς ἀγνοοῦντας ἑαυτοὺς ἀνθρώπους πλήρη συνείδησιν ἑαυτοῦ, γνωρίζει πόθεν ἔρχεται καὶ ποῦ ὑπάγει (Ἰω. η' 14).

νία προσώπων, ἀναφέρεται ἐν ποικίλαις ἀποχρώσεσιν ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου Εὐαγγελιστοῦ.

Ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ὁ σαρκωθεὶς καὶ ἐπὶ γῆς ἐμπεριπατήσας ἐν τῷ προσώπῳ Ἰησοῦ τοῦ Χριστοῦ, τονίζει μετ' ἰδιαιτέρας ἐμφάσεως τὴν εἰδικὴν σχέσιν, τὴν ὁποίαν ἔχει πρὸς τὸν Θεόν, ὀνομάζων αὐτὸν κατ' ἀποκλειστικότητα «Πατέρα» ἢ «Πατέρα μου»¹⁶⁹. Ἡ κοινωνία Πατρὸς-Υἱοῦ εἶναι πλήρης καὶ τελεία ἐν παντί. «Καὶ τὰ ἐμὰ πάντα σὰ ἐστὶ καὶ τὰ σὰ ἐμὰ» (Ἰω. ιζ' 10). «Πάντα ὅσα ἔχει ὁ Πατὴρ ἐμὰ ἐστὶ» (Ἰω. ιστ' 15). Δι' αὐτὸ καὶ τονίζεται, ὅτι ὁ Υἱὸς καὶ ὁ Πατὴρ εἶναι «ἐν». «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐσμεν» (Ἰω. ι' 30). Ἡ κοινωνία αὕτη χωρεῖ βαθύτατα καθισταμένη περιχώρησις ἀρρήτου ἀμοιβαίας ἀγάπης. «Ὁ Πατὴρ ἀγαπᾷ τὸν Υἱὸν» (Ἰω. γ' 35) ἢ «ὁ Πατὴρ ἀγαπᾷ με» (Ἰω. ι' 17), βεβαιοῖ ὁ Υἱός, προαιωνίαν ἀγάπην «πρὸ καταβολῆς κόσμου» (Ἰω. ιζ' 23). Ἀλλὰ καὶ ὁ Υἱὸς ἀνταποκρίνεται πλήρως καὶ τελειῶς εἰς τὴν ἄπειρον ἀγάπην τοῦ Πατρὸς ἀγαπῶν αὐτὸν (Ἰω. ιδ' 31, ιε' 9). Ἡ ἀγάπη αὕτη τοῦ Πατρὸς πρὸς τὸν Υἱὸν καὶ ἀντιστρόφως τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα εἶναι ἀγάπη ὅλη δι' ὅλου, ἐξικνουμένη μέχρι περιχωρήσεως τῶν θείων προσώπων ἐν ἀλλήλοις ἀσυγχύτως. «Ἐν ἐμοὶ ὁ Πατὴρ καὶ γὼ ἐν τῷ Πατρὶ» (Ἰω. ι' 38, ιδ' 10 δίς, ιζ' 21, 23). Ἡ περιχώρησις αὕτη εἶναι τὸ «μένειν ἐν τῇ ἀγάπῃ» τοῦ Πατρὸς (Ἰω. ιε' 10), ὅστις εἶναι ὅλος ἀγάπῃ, αὐτὴ ἢ ἀγάπῃ (Α' Ἰω. δ' 8, 16). Ὅθεν τὸ ἐν τῷ Θεῷ μένειν δὲν σημαίνει ἄλλο τι ἢ τὸ μένειν ἐν τῇ ἀγάπῃ (Α' Ἰω. δ' 16). Ἐνεκα δὲ αὐτῆς τῆς βαθείας καὶ ἀπροσμετρήτου θείας ἀγαπήσεως καὶ ἀνταγαπήσεως, μόνῳ τῷ θείῳ μεγέθει τῆς φύσεως τοῦ Θεοῦ ἀντιμετρούμενης, ὑπάρχει καὶ τὸ ἀντίστοιχον «γινώσκειν» ἢ «εἰδέναι» τὰ πρόσωπα ἀλλήλων. «Γινώσκει με ὁ Πατὴρ καὶ γὼ γινώσκω τὸν Πατέρα» (Ἰω. ι' 15). Δὲν πρόκειται ἐνταῦθα, ὡς ἤδη ἐσημειώσαμεν, περὶ γνώσεως θεωρητικῆς, ἀλλὰ προσωπικῆς, βαθείας καὶ ἀμέσου γνώσεως, ὑπερβαινοῦσης οἰανδῆποτε (κατα)νόησιν ἢ παραλληλισμὸν πρὸς τὰ ἐπὶ γῆς συμβαίνοντα¹⁷⁰.

Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν κόσμον, ὅστις «οὐκ ἔγνω» τὸν Πατέρα, διότι

169. Ἡ λέξις «πατήρ» χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου 159 φορές συνολικῶς, ἦτοι 140 φορές εἰς τὸ Εὐαγγέλιον καὶ 19 φορές εἰς τὰς Ἐπιστολάς. Ἐκ τούτων μόνον 18 φορές χρησιμοποιεῖται πρὸς χαρακτηρισμὸν ἀνθρωπίνης πατρότητος, προγόνων ἢ μεταφορικῶς περὶ τοῦ διαβόλου:

Π α τ ῆ ρ (ἢ πρόγονος ἢ πατριάρχης), Ἰω. δ' 12, 53, στ' 42, ἡ' 39, 53, 56.

π α τ ῆ ρ ε ς (γενικῶς ἢ πρόγονοι), Ἰω. δ' 20, στ' 31, 49, 58, ζ' 22, Α' Ἰω. β' 13, 14.

Ὁ δ ι ἄ β ο λ ο ς (μεταφορικῶς), Ἰω. ἡ' 38, 41, 44 (τρὶς).

Ὅλας τὰς ὑπολόγους φορές χρησιμοποιεῖται ἀναφερόμενος ὁ ὅρος εἰς Θεὸν-Πατέρα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ μόνου ἀποκλειστικῶς εἰς τὸ Εὐ α γ γ ε λ ι ο ν καὶ ὑπὸ τῶν πιστῶν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ εἰς τὰς ἐ π ι σ τ ο λ ἄ ς.

170. Περὶ τοῦ ἰωαννείου «γινώσκειν» ἰδὲ Bultmann, *Das Evangelium des Johannes*, Göttingen 1956¹⁴, σελ. 333 ἔξ. Τοῦ αὐτοῦ: ἐν Kittel, *Theologische Wörterbuch*, τόμ. Α', σελ. 711, τὸ ἄρθρον: Γινώσκω.

εἶναι ἐντελῶς ἀποξενωμένος αὐτοῦ λόγῳ τῆς ἀμαρτωλότητός του, ὁ Υἱὸς «ἐγνώ» τὸν Πατέρα (Ἰω. ιζ' 25) προαιωνίως καὶ «οἶδε» τὸν Πέμψαντα αὐτὸν ἀδιαπτῶτως (Ἰω. ζ' 29, η' 55). Πρὸς ἐντονώτερον προσδιορισμὸν αὐτῆς τῆς ἀνεξιχνιάστου καὶ τόσον βαθείας κοινωνίας καὶ ἀμοιβαίας «γνώσεως» τῶν δύο θείων προσώπων Πατρός καὶ Λόγου-Θεοῦ ἢ Λόγου-Υἱοῦ χρησιμοποιοῦνται ἐκφράσεις ὡς τὸ «ὄρᾶν» τὸ «εἶδος» τοῦ Θεοῦ ἢ «ἀκούειν τὴν φωνὴν οὐτοῦ», «τὰ ρήματα τοῦ Θεοῦ», τὴν «ἀλήθειαν» τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ, «πάνια» (Ἰω. ε' 37, [γ' 32], στ' 46, η' 26, 38, 40, 47, ιε' 15) ἢ οἱ ὁ Θεὸς «ἀκούει» τὴν φωνὴν τοῦ Υἱοῦ, ἐπικαλουμένου τὸν Πατέρα, καίτοι δὲν φαίνεται ὁ Υἱὸς ἐνδηλῶν τοῦτο αἰσθητῶς (Ἰω. ια' 41). Ὁ Πατὴρ δοξάζει τὸν Υἱὸν «πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι» (Ἰω. ιζ' 5) προαιωνίως παρ' ἑαυτοῦ, ἀλλὰ καὶ ὡς σαρκωθέντα (Ἰω. α' 14, β' 11, ια' 4, ιγ' 31, 32, ιστ' 14), ἀναδεικνύων αὐτὸν διὰ τῆς ἐν τῷ σταυρῷ ὑψώσεώς του μοναδικὸν λυτρωτὴν καὶ σωτήρα τῶν ἀνθρώπων (Ἰω. ιβ' 32) καὶ ἀνιστῶν αὐτὸν ἐκ νεκρῶν (πρβλ. Ἰω. ι' 17, 18).

Καὶ ὁ Υἱὸς ζητεῖ ἀνιστοίχως τὴν δόξαν τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ μετὰ ζήλου, ἐξιχνουμένον μέχρι θυσίας τοῦ προλήμματός τῆς σαρκός, ἐν ὑπακοῇ, αὐταπαρνήσει καὶ ταπεινώσει ἀσυγκρίτῳ καὶ ἀπροσμετρήτῳ. Οὕτως ἐργάζεται ἀόκνως, ἵνα ἀποκαλύψῃ τὸν Πατέρα (Ἰω. α' 18, δ' 21-24) «φανερῶν τὸ ὄνομα αὐτοῦ τοῖς ἀνθρώποις» (Ἰω. ιζ' 6, 26) καὶ μαρτυρῶν ἀκαταπαύστως περὶ αὐτοῦ (Ἰω. ιγ' 11, 32) πρὸς τὸν σκοπὸν, ὅπως ὁδηγήσῃ τοὺς ἀνθρώπους πρὸς τὸν Πατέρα (Ἰω. ιδ' 6). Δι' αὐτὸν τὸν λόγον «τὰ ρήματα τοῦ Θεοῦ λαλεῖ» (Ἰω. γ' 34), διότι ἡ «διδασχὴ» αὐτοῦ εἶναι διδασχὴ τοῦ πέμψαντος αὐτὸν (Ἰω. ζ' 16). Λαλεῖ μόνον «ἀ ἤκουσε» (Ἰω. η' 26) καὶ «ἐώρακε» (Ἰω. η' 38) παρὰ τῷ Θεῷ (Ἰω. η' 40), ἥτοι τὴν περὶ αὐτοῦ ἀλήθειαν. Εἰς τοῦτο ἐπανάρχεται πολλάκις. Ἐξαφανίζει δηλαδὴ ἑαυτὸν, ἵνα ὁμιλῇ δι' αὐτοῦ ὁ Πατὴρ (Ἰω. ιβ' 28, 50, ιδ' 10, ιε' 15). Οὕτω δύναται νὰ διαβεβαιώσῃ εἰς τὴν ἀρχιερατικὴν του προσευχὴν «τὰ ρήματα ἀ δέδωκάς μοι δέδωκα αὐτοῖς καὶ αὐτοὶ ἔλαβον» αὐτὰ (Ἰω. ιζ' 8) καὶ «δέδωκα αὐτοῖς τὸν λόγον σου» (Ἰω. ιζ' 14).

Παραλλήλως δὲ ἡ ζωὴ του ἀποτελεῖ εὐγλωττον μαρτυρίαν πλήρους ὑποταγῆς καὶ ὀλοκαρδίου ὑπακοῆς εἰς τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς. «Ἄ ἐκεῖνος ποιεῖ, ταῦτα καὶ ὁ Υἱὸς ὁμοίως ποιεῖ» (Ἰω. ε' 19) μὴ ποιῶν οὐδὲν ἀφ' ἑαυτοῦ (Ἰω. η' 28). «Οὐδὲ ἀφ' ἑαυτοῦ ἐλήλυθεν, ἀλλ' ἐκεῖνος (ὁ Πατὴρ) αὐτὸν ἀπέστειλεν» (Ἰω. η' 42). Δι' αὐτὸ καὶ ἐκδαπανᾶται εἰς τὴν τήρησιν τοῦ θελήματος τοῦ Πατρὸς, ἀγνοῶν ἑαυτὸν καὶ αὐτὰς ἀκόμη τὰς ἀδιαβλήτους σωματικὰς ἀνάγκας, τὰς ὁποίας περιεβλήθη. «Ἐμὸν βρωμὰ ἐσιν, ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με καὶ τελειώσω αὐτοῦ τὸ ἔργον» (Ἰω. δ' 34). Ἡ ὑπακοὴ αὕτη εἰς τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς ὁδηγεῖ τὸν Υἱὸν εἰς ὁδοὺς τραχείας. Ἡ ψυχὴ τοῦ Υἱοῦ ταράσσεται (Ἰω. ιβ' 27) πρὸ τῆς θέας τῆς φοβερᾶς ὥρας τῆς θυσίας τοῦ σταυροῦ. Καὶ ὁμοίως «διὰ τοῦτο ἦλθεν εἰς τὴν ὥραν ταύτην» (Ἰω. ιβ' 27), διὰ νὰ ἐκπληρωθῇ ἡ βουλὴ τοῦ ἡγαπημένου Πατρὸς. Δι' αὐτὸ καὶ δὲν

δέχεται καμμίαν ἀνθρωπίνην παρέμβασιν, ἥτις θὰ ἦτο δυνατόν νὰ τὸν ἀπομακρύνῃ ἐκ τῆς ὁδοῦ ταύτης. «Εἶπεν οὖν ὁ Ἰησοῦς τῷ Πέτρῳ· βάλε τὴν μάχαιράν σου εἰς τὴν θήκην· τὸ ποτήριον ὃ δέδωκέ μοι ὁ Πατήρ, οὐ μὴ πῖω αὐτό;» (Ἰω. ιγ' 11). Καὶ ὁ ἐπίλογος· «ἐγὼ σε ἐδόξασα ἐπὶ τῆς γῆς, τὸ ἔργον ἐτελείωσα ὃ δέδωκάς μοι ἵνα ποιήσω» (Ἰω. ιζ' 4). Ἡ τελικὴ δὲ κραυγὴ τοῦ Υἱοῦ, ὅτε ὑψώθη μετέωρος μεταξὺ οὐρανοῦ καὶ γῆς ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, ἦτο δι' αὐτὸ κραυγὴ θριαμβοῦ· «τετέλεσται!» (Ἰω. ιθ' 30).

δ) Ἡ αὐτοσυνειδησία τοῦ Υἱοῦ.

Ἐκτὸς ὅμως τῆς ἐν τῇ μετὰ τοῦ Πατρὸς σχέσει ὑπογραμμιζομένης ιδιότητος τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ ὡς προσώπου καθ' ἑαυτὸν τονίζεται καὶ τὸ ἑαυτῷ συνειδέναι αὐτόν. Ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ὁ σαρκωθεὶς ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Χριστοῦ, δύναται νὰ διαβεβαιώνη: «Ἐγὼ οἶδα πόθεν ἔρχομαι καὶ ποῦ ὑπάγω» (Ἰω. η' 14). Ὁ ἄνθρωπος εὐρίσκεται ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ μεταξὺ δύο ἀβύσσων, τῶν ὁποίων ἀδιάβατα ὁρόσημα τυγχάνουσιν ἢ γέννησις καὶ ὁ θάνατος. Ἀποκτῶν οὗτος ὀλίγον κατ' ὀλίγον συνειδησὶν ἑαυτοῦ συνειδητοποιεῖ ταυτοχρόνως καὶ τὴν πελωρίαν ἄγνοιάν του ἐν σχέσει πρὸς τὸ Πόθεν καὶ τὸ Ποῦ ἑαυτοῦ. Ἄγνοεῖ ἐξ ἑαυτοῦ ἀμφοτέρα ταῦτα. Οὐδεμίαν προσπάθειά του, ὅσονδήποτε εὐγενῆς καὶ τολμηρὰ ἤθελε θεωρηθῆ αὕτη, δύναται νὰ προσπορίσῃ εἰς αὐτὸν ἀσφαλῆ καὶ βεβαίαν ἀπάντησιν ἐν προκειμένῳ. Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ὅμως «οἶδεν» ἀμφοτέρα. Ἡ συνειδησις αὕτη τοῦ ποιὸς ἐστὶ, πόθεν ἔρχεται καὶ ποῦ ὑπάγει, οὐδὲν ἄλλο σημαίνει ἢ ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ὁ ἔνσαρκος Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ, εἶναι κατ' ἐξοχὴν πρόσωπον. Οὗτος γνωρίζει ὅτι «ἐκ τῶν ἄνω ἐστίν», «οὐκ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου» (Ἰω. η' 23). Ἔτι περισσότερο· αὐτὸς «ἐστίν»: «Ἐγὼ εἰμι», τονίζει ἀπολύτως περὶ ἑαυτοῦ (Ἰω. η' 24, 28, 58, ιγ' 19, ιζ' 14, 16). Ἡ ἀπόλυτος χρῆσις τοῦ «εἶναι» ἐν προσωπικῇ ἐννοίᾳ ταυτίζεται ἐνταῦθα πρὸς τὴν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ ἀντίστοιχον χρῆσιν τοῦ ρήματος (Ἐξ. γ' 14), αὐτοχαρακτηριζομένου τοῦ Θεοῦ ὡς «ὄντος» (ὁ ὢν)¹⁷¹. Ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἀπολύτως εἶναι τοῦ Λόγου πηγάζει καὶ πᾶσα μερικωτέρα ἀπόχρωσις αὐτοῦ, δι' ἧς αὐτοχαρακτηρίζεται ἐν τῷ ἔργῳ τῆς σωτηρίας. «Ἐγὼ εἰμι ὁ Χριστός» (Ἰω. δ' 26). «Ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς» (Ἰω. στ' 35, 41, 51). «Ἐγὼ εἰμι» παρὰ τοῦ Θεοῦ (Ἰω. ζ' 29). «Ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου» (Ἰω. η' 12, θ' 5). «Ἐγὼ εἰμι ὁ μαρτυρῶν περὶ ἑμαυτοῦ» (Ἰω. η' 18). «Ἐγὼ εἰμι ἡ θύρα» (Ἰω. ι' 7, 9). «Ἐγὼ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς» (Ἰω. ι' 11, 14). «Ἐγὼ εἰμι ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωὴ» (Ἰω. ια' 25). «Εἰ μὴ «ὁ Κύριος καὶ ὁ διδάσκαλος» (Ἰω. ιγ' 13). «Ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ἀλήθεια

171. Ἰδὲ Fr. Büchsel, Εἰμί, ὢν, ἐν: Kittel, Theologisches Wörterbuch..., τόμ. II, σελ. 396.

καὶ ἡ ζωὴ» (Ἰω. ιδ' 6). «Ἐγὼ εἰμι ἡ ἀμπελος ἡ ἀληθινή» (Ἰω. ιε' 1, 5). Εἶναι τόσον σταθερὰ ἡ βεβαιότης αὕτη τῆς αὐτοσυνειδησίας τοῦ Ἰησοῦ ὡς Λόγου καὶ Υἱοῦ τοῦ Πατρὸς, ὥστε τὸ «εἰμι» αὐτοῦ παραμένει πάντοτε «εἰμί», οὐδέποτε μεταβαλλόμενον εἰς «οὐκ εἰμι». Ὅταν ζητοῦν νὰ τὸν συλλάβουν ὁ Ἰούδας «μετὰ τῆς σπέρας καὶ τῶν ἐκ τῶν ἀρχιερέων καὶ Φαρισαίων ὑπηρετῶν μετὰ φανῶν καὶ λαμπάδων καὶ ὄπλων» (Ἰω. ιη' 3), ὁ Ἰησοῦς «εἰδὼς πάντα τὰ ἐρχόμενα ἐπ' αὐτὸν ἐξῆλθε καὶ λέγει αὐτοῖς» (Ἰω. ιη' 4), ὅταν τοῦ ἀπήντησαν περὶ τοῦ ποῖον ἐζήτησαν, «ἐγὼ εἰμι», ἀδιαφορῶν διὰ τὰς συνεπείας τῆς ὁμολογίας του αὐτῆς. Τὸ «ἐγὼ εἰμι» τοῦ Ἰησοῦ ἀντιπαράκειται ὡς βράχος ἀκλόνητος πρὸς τὸ θλιβερὸν καὶ σεσαλευμένον καὶ πλήρες ἀσταθείας «οὐκ εἰμι» τοῦ Πέτρου, συμβολίζοντος ἐν προκειμένῳ διὰ τῆς ἀρνήσεώς του τὴν ἀνθρωπίνην ἀστάθειαν καὶ ἀβεβαιότητα καὶ περὶ τὸ ἀκλινῶς καὶ συνεπῶς ἑαυτῶ συνειδέναι εἶναί τινα ἕπερ ἐστὶν αὐτὸς καθ' ἑαυτόν. Ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Πατρὸς εἶναι τέλειον πρόσωπον ἀδυνατοῦν νὰ ἀρνηθῇ αὐτὸ ἑαυτό.

III. Τὸ πρόσωπον τοῦ Παρακλήτου.

Ἡ ἐν τῇ Θεότητι διαπροσωπικὴ σχέσις δὲν περιορίζεται εἰς μόνα τὰ δύο πρόσωπα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ, ἀλλὰ ἐκτείνεται καὶ εἰς τρίτον πρόσωπον, τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Τοῦτο ἀποτελεῖ διδασκαλίαν συμπάσης τῆς Κ. Διαθήκης. Ὁ Ἰωάννης προσφέρει στοιχεῖα πολυτιμώτατα προκειμένου περὶ τοῦ προσωπικοῦ χαρακτῆρος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, πρᾶγμα ἕπερ ἐνδιαφέρει βασικῶς ἡμᾶς ἐνταῦθα.

Τὰ θεμελιωδέστερα χωρία τοῦ θέματός μας παρὰ τῷ Ἰωάννῃ εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

«Ἐὰν ἀγαπαῖτέ με, τὰς ἐντολάς τὰς ἐμὰς τηρήσετε. Κἀγὼ ἐρωτήσω τὸν Πατέρα καὶ ἄλλον Παράκλητον δώσει ὑμῖν, ἵνα ᾗ μεθ' ὑμῶν εἰς τὸν αἰῶνα, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ ὁ κόσμος οὐ δύναται λαβεῖν, ὅτι οὐ θεωρεῖ αὐτὸ οὐδὲ γινώσκει· ὑμεῖς γινώσχετε αὐτό, ὅτι παρ' ὑμῖν μένει καὶ ἐν ὑμῖν ἔσται» (Ἰω. ιδ' 15-17).

«Ταῦτα λελάληκα ὑμῖν παρ' ὑμῖν μένων· ὃ δὲ Παράκλητος, τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, ὃ πέμψει ὁ Πατὴρ ἐν τῷ ὀνόματί μου, ἕκεῖνος ὑμᾶς διδάξει πάντα καὶ ὑπομνήσει ὑμᾶς πάντα ἃ εἶπον ὑμῖν ἐγὼ» (Ἰω. ιδ' 25-26).

«Ὅταν ἔλθῃ ὁ Παράκλητος, ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν παρὰ τοῦ Πατρὸς, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται, ἐκεῖνος μαρτυρήσει περὶ ἐμοῦ» (Ἰω. ιε' 26).

«Ἄλλ' ὅτι ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, ἡ λύπη πεπλήρωκεν ὑμῶν τὴν καρδίαν. Ἄλλ' ἐγὼ τὴν ἀλήθειαν λέγω ὑμῖν, συμφέρει ὑμῖν, ἵνα ἐγὼ ἀπέλθω. Ἐὰν

γὰρ μὴ ἀπέλθω, ὁ Παράκλητος οὐ μὴ ἔλθῃ πρὸς ὑμᾶς· ἐὰν δὲ πορευθῶ, πέμψω αὐτὸν πρὸς ὑμᾶς. Καὶ ἔλθὼν ἐκεῖνος ἐλέγξει τὸν κόσμον περὶ ἀμαρτίας καὶ περὶ δικαιοσύνης καὶ περὶ κρίσεως· περὶ ἀμαρτίας μὲν, ὅτι οὐ πιστεύουσιν εἰς ἐμέ· περὶ δικαιοσύνης δέ, ὅτι πρὸς τὸν Πατέρα ὑπάγω καὶ οὐκέτι θεωρεῖτέ με· περὶ δὲ κρίσεως, ὅτι ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου κέκριται. Ἔτι πολλὰ ἔχω ὑμῖν λέγειν, ἀλλ' οὐ δύνασθε βαστάζειν ἄρτι· ὅταν δὲ ἔλθῃ ἐκεῖνος, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὁδηγήσει ὑμᾶς εἰς τὴν ἀλήθειαν πᾶσαν· οὐ γὰρ λαλήσει ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλ' ὅσα ἀκούει λαλήσει, καὶ τὰ ἐρχόμενα ἀναγγελεῖ ὑμῖν. Πάντα ὅσα ἔχει ὁ Πατὴρ ἐμά ἐστιν· διὰ τοῦτο εἶπον ὅτι ἐκ τοῦ ἐμοῦ λαμβάνει καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν» (Ἰω. ιστ' 6-15).

Τὰ χωρία ταῦτα τῆ βοηθεία καὶ ἄλλων περὶ Ἁγίου Πνεύματος ρήσεων τοῦ ἡμετέρου Εὐαγγελιστοῦ βοηθοῦν ἡμᾶς τὰ μέγιστα εἰς τὴν κατανόησιν τοῦ ἀπασχολοῦντος ἡμᾶς ζητήματος, ἤτοι τοῦ πρόσωπον εἶναι τὸ Ἁγιον Πνεῦμα. Φέρε λοιπὸν ἴδωμεν τὰ προσφερόμενα στοιχεῖα:

α) Ὁ ὅρος «Π α ρ ά κ λ η τ ο ς»¹⁷².

Τὸ ἐντελεῶς νέον, τὸ ὁποῖον προσφέρει ὁ Ἰωάννης εἰς τὴν περὶ τοῦ προσώπου τοῦ Ἁγίου Πνεύματος διδασκαλίαν, εἶναι τὸ ὅτι ὀνομάζει τοῦτο Π α ρ ά κ λ η τ ο ν. Ποῖον τὸ νόημα τοῦ ὄρου;

Ὁ ὅρος «παράκλητος» σημαίνει ἀρχικῶς τὸν προσκεκλημένον εἰς βοήθειαν, τὸν βοηθὸν ἐπὶ θεμάτων δικαστικῆς φύσεως, τὸν συνήγορον, τὸν μεσίτην. Ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου ὁμῶς χρήσει ὁ ὅρος «παράκλητος» δὲν ἔχει μόνον

172. Περὶ τοῦ Παρακλήτου ἰδὲ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὰς κάτωθι ἐργασίας τόσον διὰ τὸ νόημα τοῦ ὄρου, ὅσον καὶ διὰ τὴν περὶ τοῦ Παρακλήτου θεολογίαν: Barrett, *The Gospel according to St John*, σελ. 77-78, 385. J. Behm, *Παράκλητος*, ἐν: Kittel, *Theologisches Wörterbuch...*, 5ος τόμ., σελ. 798-812 (βιβλιογρ.). Bengel, *Gnomon...*, σελ. 386. Otto Betz, *Der Paraklet*, Leiden-Köln 1963 (εἰς τὴν ἐργασίαν αὐτὴν ἐξετάζεται τὸ βλον θέμα πολυμερῶς καὶ λεπτομερῶς ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις). Δ. Δημητράκου, *Μέγα λεξικὸν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης*, τόμ. Ζ', σελ. 5444, λῆμμα: *Παράκλητος*. E. Gaugler, *Die Johannesbriefe*, Zürich 1964, σελ. 87-90. G. Klein, *Paraklet*, ἐν: R.G.G.³, Tübingen 1961, στήλη 102 τοῦ 5ου τόμ. (βιβλιογραφία). Lagrange, *Évangile...* Jean, σελ. 381. G. W. H. Lampe, *Paraclete*, in: *The Interpreter's Dictionary of the Bible*, N. York/Nashville 1962, τόμ. 3ος, σ. 654. N. Lazure, *Les valeurs morales...*, σελ. 66-67. R. Schnackenburg, *Paraklet*, ἐν: *Lexikon für Theologie und Kirche*, τόμος 8ος, στήλη 77 (βιβλιογρ.). H. Stephani, *Θησαυρὸς ἑλληνικῆς γλώσσης*, λῆμμα: *Παράκλητος*. W. Tosetti, *Der Heilige Geist als göttliche Person in den Evangelien*, σελ. 101-115. Π. Ν. Τρεμπέλα, *Ἐπόμνημα εἰς Ἰω.*, σελ. 520. A. Wikenhauser, *Evangelium nach Johannes*, σελ. 269. O. Moie, *Johannesevangeliet*, σελ. 475. Πλουσίαν βιβλιογραφίαν ἀναφέρει ὁ N. Lazure εἰς τὴν ἀνωτέρω μνημονευομένην ἐργασίαν του.

αὐτὴν τὴν ἔννοιαν, ἀλλὰ εὐρύτερον περιεχόμενον. Κατὰ τὸν Ἀμμώνιον «παράκλητος καλεῖται ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα ὡς παραμυθίαν ἡμῶν ἐμποιοῦντες καὶ ὡς παρακαλοῦντες ὑπὲρ ἡμῶν τὸν Πατέρα»¹⁷³. Ὁ Παράκλητος εἶναι ὁ «παραίνετος καὶ ἀλείπτῃς ἐν τοῖς ἄθλοις τῆς ἀρετῆς καὶ ψυχαγωγία ἐν ταῖς θλίψεσι καὶ ἀντίληψις»¹⁷⁴. «Παράκλητος καλεῖται (τὸ Ἅγιον Πνεῦμα) διὰ τὸ παρακαλεῖν καὶ παραμυθεῖσθαι καὶ ἀντιλαμβάνεσθαι τῆς ἀσθενείας ἡμῶν»¹⁷⁵. Πρὸς τοῦτοις θὰ ἠδύνατο νὰ λεχθῆι προσέτι, ὅτι τὸ περιεχόμενον τοῦ ὄρου «παράκλητος» δὲν ἐξαντλεῖται διὰ τῆς ἐννοίας μόνον τοῦ παρηγορητοῦ. Τὸ νόημά του εἶναι πολὺ εὐρύτερον ὡς θὰ καταδείξῃ, ἐλπίζομεν, μία σύντομος ἀνάλυσις τῶν μνημονευθέντων περὶ τοῦ Παρακλήτου-Πνεύματος χωρίων.

β) Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα καθ' ἑαυτό.

Ἐκεῖνο, ὅπερ ἰδιαιτέρως ὑπογραμμίζει ὁ Ἰωάννης ἐν τε τῷ Εὐαγγελίῳ καὶ ταῖς ἐπιστολαῖς του, εἶναι ὁ χαρακτήρ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ὡς προσώπου καθ' ἑαυτό¹⁷⁶. Συγκεκριμένως:

Ι. Ὁ Παράκλητος παρ' Ἰωάννη προσδιορίζεται διὰ τοῦ ὀριστικοῦ ἄρθρου (ὄν) καὶ τῶν ἀντωνυμιῶν «ἄλλος» ἢ «ἐκεῖνος». Οὕτως ὁ Παράκλητος εἶναι ἀφ' ἐνὸς μὲν συγκεκριμένους τις καὶ ἀφ' ἑτέρου γένους ἀρσενικοῦ. Ταῦτα ὑπογραμμίζουν ὅτι ὁ Παράκλητος ὡς Πνεῦμα Ἅγιον δὲν εἶναι ἀπρόσωπός τις καὶ ἀφηρημένη δύναμις, ἀλλὰ προσωπικὸν ὄν¹⁷⁷. «Ἐὰν γὰρ ἐγὼ μὴ ἀπέλθω, φησὶν, ὁ Παράκλητος οὐ μὴ ἔλθῃ. Τί λέγουσιν ἐνταῦθα οἱ τὴν προσήκουσαν περὶ τοῦ Πνεύματος οὐκ ἔχοντες δόξαν; Συμφέρει τὸν Δεσπότην ἀπελθεῖν καὶ

173. Παρὰ Reuss, Johanneskommentare aus der griechischen Kirche, Berlin 1966, s. 318.

174. Εὐθ. Ζιγαβινός, Ὑπόμνημα εἰς Ἰωάννην, Ἑλλην. Πατρολ. Migne 129, 1400A.

175. Κυρίλλου Ἱεροσολύμων, Κατηχητ. Μυσταγ. XIV, Ἑλλην. Πατρολογία Migne 33, 948A. Πρβλ. καὶ Γρηγορίου Νύσσης, Κατὰ Εὐνομίου II, Ἑλλην. Πατρολογ. Migne 45, 552. Ἰωάννου Χρυσόστομου, Ὀμιλίαι εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον, Ἑλλην. Πατρολ. Migne 59, 407. Θεοφύλακτου Βουλγαρίας, Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰω. Εὐαγγέλιον, Ἑλλην. Πατρολ. Migne 124, 188.

176. Ἴδὲ σχετικῶς: G. W. H. Lampe, Paraclete, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 654. E. R. Ueckstuehe, Paraklet, ἐν: Haah, Bibel-Lexikon, στήλη 1302. F. M. Braun, Évangile selon saint Jean, σελ. 429 καὶ ἰδίως τὸ ἔργον τοῦ W. T. Osetti, Der Heilige Geist... Fr. Büchsel, Der Geist Gottes im Neuen Testament, Gütersloh 1926, σελ. 485 ἐξ. Arthur W. Wainwright, The Trinity in the N. Testament, London 1962, σελ. 199-224.

177. Πρβλ. C. K. Barrett, The Gospel according to St John, σελ. 77. W. T. Osetti, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 110-111.

δοῦλον παραγενέσθαι; Ὁρᾶς πῶς πολλή τοῦ Πνεύματος ἡ ἀξία;» Παρατηρεῖ ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος¹⁷⁸.

II. Ὁ «ἄλλος Παράκλητος» (Ἰω. ιδ' 16). Ὁ χαρακτηρισμός τοῦ Παρακλήτου ὡς «ἄλλου» σημαίνει ἀντιπαράθεσιν ἢ διάκρισιν τοῦ ἐκ τινος, ὅστις ἤδη εἶναι Παράκλητος. Ποῖος εἶναι οὗτος; Τὸν κατονομάζει ὁ αὐτὸς Εὐαγγελιστῆς εἰς τὴν πρώτην ἐπιστολὴν του. «Παράκλητον ἔχομεν πρὸς τὸν Πατέρα, Ἰησοῦν Χριστὸν δίκαιον» (Α' Ἰω. β' 1). Ὁ πρὸς δὴ ἡ διάκρισις Παράκλητος εἶναι ὁ Ἰησοῦς Χριστός. Τὸ ἔργον τοῦ Παρακλήτου-Χριστοῦ εἶναι ὁ αἰλασμός περὶ τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν» (πρὸς τὸν Πατέρα) (Α' Ἰω. β' 1-2), ἥτοι ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Ἐφ' ὅσον οὗτος «ἦν μετ' αὐτῶν (τῶν μαθητῶν) ἐτήρει αὐτούς... καὶ ἐφύλαξεν» (Ἰω. ιζ' 12). Ἄλλ' ὁ Παράκλητος οὗτος ἀφήσει τὸν κόσμον καὶ πορεύεται πρὸς τὸν Πατέρα» (Ἰω. ιστ' 17). Τὸ ἔργον του εἶναι ἰλαστήριον («ἐκεῖ»). Ἐνταῦθα, ἐπὶ γῆς, ἔρχεται πλέον ὁ «ἄλλος» Παράκλητος διὰ τὴν συνεχίση τὸ ἔργον ἐκεῖνου¹⁷⁹. Ὁ νέος Παράκλητος θὰ «ἦ (μετὰ τῶν μαθητῶν) εἰς τὸν αἰῶνα» (Ἰω. ιδ' 17) ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν πρῶτον. Ἄλλ' ὅπως ἐκεῖνος, ὁ Πρῶτος Παράκλητος, ἦτο προσωπικός, οὕτω καὶ ὁ «ἄλλος». «Ἄλλον ὡς ἐμέ... εἰπὼν δὲ ἄλλον ἔδειξε τῶν ὑποστάσεων τὸ διάφορον»¹⁸⁰.

III. Ὁ Παράκλητος εἶναι καθ' ἑαυτὸν Πνεῦμα. Ὁ Ἰωάννης χαρακτηρίζει τὸν Θεὸν αὐτὸν ὡς Πνεῦμα· «Πνεῦμα ὁ Θεὸς» (Ἰω. δ' 24). Διὰ τοῦ «Πνεύματος» δηλοῦται ἡ ὑψίστη καὶ ἐσχάτη πραγματικότης, ἥτις εἶναι ὁ Θεός, πραγματικότης ἀπερινόητος καὶ ἀσύλληπτος ὑπὸ τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας. Ἡ πρότασις «Πνεῦμα ὁ Θεός» «ὑπομιμνήσκει, παρατηρεῖ ὁ R. Schnackenburg, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι κενωρισμένος παντὸς γῆϊνου καὶ ἀνθρωπίνου ὄντος. Ἡ πρότασις δὲν ἀποτελεῖ ὄρισμόν, ἐκφράζει ὅμως τὸ ἔξοχον καὶ τὴν ἀγιότητα τοῦ Θεοῦ. Πνεῦμα παρ' Ἰωάννη σημαίνει ὅτι ἀνήκει εἰς τὸν Θεὸν καὶ τὸν οὐράνιον κόσμον ἐν ἀντιθέσει πρὸς πᾶν γῆϊνον καὶ ἀνθρώπινον»¹⁸¹. Ὅ,τι εἶναι ὁ Θεὸς εἶναι καὶ ὁ Παράκλητος, ὅστις δὲν χαρακτηρίζεται μόνον ὡς Πνεῦμα, ἀλλὰ καὶ ὡς Ἅγιον Πνεῦμα καὶ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας. Ἡ πνευ-

178. Ὁμιλία εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον, Ἑλλην. Πατρολογ. Migne 59, 421.

179. Πρβλ. J. Reuss, Die Katholischen Briefe, Würzburg 1968, σελ. 114. J. Chaine, Les épîtres catholiques, Paris 1939, σελ. 152-153. Fr. Hauck, Die Kirchenbriefe (Vandenhoeck) Göttingen 1957⁷⁻⁸, σελ. 123. A. N. Wilder, The First, Second and Third Epistles of John (The Interpreter's Bible), Vol. XII, σελ. 229. A. Charue, Les épîtres catholiques, ἐν: L. Pirota-A. Clamer, La Sainte Bible, Paris 1951³, σελ. 525.

180. Εὐθ. Ζιγαβηνοῦ, Ὑπόμνημα εἰς τὸν Ἰωάννην, Ἑλλην. Πατρολ. Migne 129, 1400. Πρβλ. καὶ Ἰω. Χρυσόστομος, Ὁμιλία εἰς τὸ κατὰ Ἰω. Εὐαγγ., Ἑλλην. Πατρολ. Migne 59, 403. W. Hendriksen, Exposition on the Gospel according to John, σελ. 275 (τοῦ Β' τόμου).

181. R. Schnackenburg, Evangelium nach Johannes, σελ. 474.

ματικότητος τοῦ Πνεύματος υπογραμμίζει τὸ πρόσωπον εἶναι τοῦτο. Ἐὰν δὲ λάβωμεν ὑπ' ὄψει, ὅτι ὁ ὅρος «Πνεῦμα» ἐνταῦθα χρησιμοποιεῖται συμφώνως πρὸς τὴν παλαιοδιαθηκικὴν διδασχὴν¹⁸² καὶ σημαίνει τὴν πηγὴν τῆς ζωῆς (πρβλ. Γεν. α' 2): «καὶ πνεῦμα Θεοῦ ἐπέφερετο ἐπάνω τοῦ ὕδατος...»), δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν τοῦτο εὐκολώτερον, διότι ἔχομεν περισσότερο συγκεκριμένην τὴν υπογράμμισιν τῆς πνευματικότητος τοῦ Παρακλήτου.

IV. Ὁ Παράκλητος εἶναι τὸ «Πνεῦμα τὸ Ἅγιον» (Ἰω. ιδ' 26). Εἶναι χαρακτηριστικόν, ὅτι τὸ ἐπίθετον «ἅγιος» χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου (Εὐαγγέλιον καὶ ἐπιστολαὶ) πολὺ περιορισμένως. Ἡ χρῆσις του δὲ σχετίζεται πάντοτε πρὸς τὰ πρόσωπα τῆς Ἁγίας Τριάδος καὶ μόνον. Οὕτως ἔχομεν τὰς ἀκολούθους περιπτώσεις χρήσεως τοῦ «ἅγιος» ἐν σχέσει πρὸς

α) τὸν Πατέρα: «Πάτερ ἅγιε» (Ἰω. ιζ' 11),

β) τὸν Υἱόν: «Σὺ εἶ ὁ ἅγιος τοῦ Θεοῦ» (Ἰω. στ' 69),

γ) τὸ Ἅγιον Πνεῦμα: «ὁ βαπτίζων ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ» (Ἰω. α' 33): «οὕτω γὰρ ἦν Πνεῦμα Ἅγιον» (Ἰω. ζ' 39): «ὁ Παράκλητος, τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον» (Ἰω. ιδ' 26): «Λάβετε Πνεῦμα Ἅγιον» (Ἰω. κ' 22)¹⁸³.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει σαφῶς, ὅτι

Ἅγιος εἶναι ὁ Πατήρ.

Ἅγιος εἶναι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ.

Ἅγιος εἶναι ὁ Παράκλητος-Πνεῦμα.

182. Πρβλ. C. K. Barrett, *The Gospel according to St John*, σελ. 199. A. Richardson, *The Gospel according to St John*, London 1959, σελ. 84.

183. Ἀπομένει καὶ μία ἄλλη περίπτωση χρήσεως τοῦ ἐπιθέτου «ἅγιος», ἐνθ' ἐν Α' Ἰω. β' 20: «Καὶ ὑμεῖς χρῆμα ἔχετε ἀπὸ τοῦ ἁγίου...». Οἱ ἐρμηνευταὶ δὲν εἶναι ὅλοι σύμφωνοι ὡς πρὸς τὸ εἰς ποῖον ἀκριβῶς ἀναφέρεται τὸ ἐπίθετον τοῦτο. Οὕτως ὁ Fr. Büchsel (*Die Johannesbriefe*, Leipzig 1933, σελ. 39), ἀποδίδει τοῦτο εἰς τὸν Θεόν. Οἱ Ernst Gaugler (*Die Johannesbriefe*, Zürich 1964, σελ. 145), H. Windisch (*Die Katholischen Briefe*, Tübingen 1930, σελ. 117), R. Bultmann (*Die drei Johannesbriefe*, Göttingen 1967, σελ. 42) καὶ Bertil E. Gärtner (*Bo Reicke-B. E. Gärtner, De katolika breven*, Stockholm 1970, σελ. 166, ὑποσημ. 6) δὲν καθορίζουν σαφῶς εἰς ποῖον ἀναφέρεται, εἰς τὸν Θεόν ἢ εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, διότι ἀμφότερα εἰ δυνατότητες εἶναι πιθανὰ. Οἱ J. Michl (*Die Katholischen Briefe*, Regensburg 1968², σελ. 216), Wrede (ἐν: Meinerz-W. Wrede, *Die Katholischen Briefe*, Bonn 1932⁴, σελ. 160), H. H. Wendt (*Die Johannesbriefe und das Johanneische Christentum*, Halle 1925, σελ. 53), R. Schnackenburg (*Die Johannesbriefe*, Freiburg etc. 1963, σελ. 153), Π. Ν. Τρεμπέλας ('Υπόμνημα εἰς τὰς ἐπιστολάς τῆς Κ. Διαθήκης, τόμ. Γ', ἢ πρὸς Ἑβραίους καὶ αἰ ἐπὶ τὰ Καθολικὰ, Ἀθήναι 1956², σελ. 477) καὶ A. L. Ross (*The Epistles of James and John*, Gr. Rapids-Michigan 1954-1960, ἀποδίδουν τὸ «ἅγιος» εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν. Τὸ τελευταῖον τοῦτο φαίνεται ὀρθότερον. Ὅπως ὅμως ποτ' ἂν ἦ τὸ πρᾶγμα, παραμένει τὸ γεγονός, ὅτι διὰ τοῦ «ἅγιος» χαρακτηρίζεται θεῖον πρόσωπον. Καὶ αὐτὸ εἶναι τὸ οὐσιαστικώτερον εἰς τὴν περιπτῶσιν μας.

Ὁ Παράκλητος λοιπὸν τίθεται εἰς τὴν αὐτὴν μοῖραν πρὸς τὰ λοιπὰ πρόσωπα τῆς Ἀγίας Τριάδος καὶ ὡς ἰσότιμος πρὸς αὐτὰ εἶναι ὅ,τι καὶ ταῦτα, ἦτοι π ρ ο σ ω π ι κ ὸ ς Θ ε ὸ ς.

V. Ὁ Παράκλητος εἶναι τὸ «Πνεῦμα τῆς ἀληθείας» (Ἰω. ιδ' 17, 26, ιστ' 13, Α' Ἰω. δ' 6). Ἀποτελεῖ δηλονότι βασικὸν προσδιορισμὸν τοῦ Παρακλήτου, παραλλήλως πρὸς τὸ ἅγιον εἶναι αὐτόν, καὶ τὸ εἶναι Πνεῦμα τῆς ἀληθείας. Τοῦτο δηλοῦται σαφέστερον· «τὸ Πνεῦμά ἐστιν ἡ ἀλήθεια» (Α' Ἰω. ε' 6). Ἀ'Εκεῖνος (ὁ Παράκλητος), παρατηρεῖ ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, ἀξιόπιστος ἔσται· Πνεῦμα γὰρ ἀληθείας ἐστί. Διὰ τοῦτο οὐ Πνεῦμα ἅγιον, ἀλλ' ἀληθείας αὐτὸ ἐκάλεσε. Τὸ δὲ «ὁ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται» δηλοῖ, ὅτι πάντα οἶδεν ἀκριβῶς, καθάπερ καὶ αὐτός φησι περὶ ἑαυτοῦ, ὅτι οἶδα πόθεν ἔρχομαι καὶ ποῦ ὑπάγω· καὶ ἐκεῖ περὶ ἀληθείας διαλεγόμενος¹⁸⁴. Ὡς δὲ παρατηρεῖ ὁ A. Richardson¹⁸⁵, ὡς Πνεῦμα τῆς ἀληθείας ὁ Παράκλητος ἐπιτελεῖ τὰς ἐξῆς λειτουργίας:

«1. Εἶναι «μεθ' ἡμῶν εἰς τὸν αἰῶνα» (Ἰω. ιδ' 16), ἐκπροσωπῶν τὸν Χριστὸν εἰς ἡμᾶς καὶ ἐν ἡμῖν (Ἰω. ιδ' 17), τοῦ εἰς τὸν αἰῶνα σημαίνοντος μέχρι τῆς συντελείας πάντων κατὰ τὴν Παρουσίαν (πρβλ. Ματθ. κη' 20).

2. Ὁδηγεῖ τοὺς μαθητὰς «εἰς τὴν ἀλήθειαν πᾶσαν», καθιστῶν οἰκίαν εἰς αὐτούς τὴν ἀληθινὴν ἔννοιαν ὅλων, ὅσα ὁ Ἰησοῦς τῆς ἱστορίας εἶπε καὶ ἔπραξε (Ἰω. ιδ' 26, ιστ' 13).

3. Μαρτυρεῖ περὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Δὲν μαρτυρεῖ περὶ ἑαυτοῦ, ἀλλὰ περὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ παραλλήλως πρὸς τὴν μαρτυρίαν τῶν μαθητῶν εἰς τὸν κόσμον (Ἰω. ιε' 26 ἐξ., ιστ' 14, πρβλ. Μρκ. ιγ' 11).

4. Ἀποδεικνύει ἔνοχον τὸν κόσμον πρὸς ἁμαρτίας, δικαιοσύνης καὶ κρίσεως.

5. Ἀναγγέλλει τέλος εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τὰ ἐρχόμενα (Ἰω. ιστ' 13)· ἦτοι ὁμιλεῖ διὰ τῶν προφητῶν περὶ τῶν ἐσομένων πρὸ καὶ κατὰ τὸ τέλος τοῦ κόσμου κατὰ τὸν τρόπον τῆς «ἀποκαλύψεως» τοῦ Ἰωάννου τοῦ «βλέποντος» ἐν τῇ Ἀποκαλύψει (α' 1)».

Ὁ ὅρος «ἀλήθεια» παρ' Ἰωάννη σημαίνει τὴν θεῖαν πραγματικότητα, ἥτις εἶναι ἀντίθετος πρὸς τὸν κόσμον τοῦ ψεύδους καὶ τῆς ἀπάτης. Ὁ ἄνθρωπος ἵσταται ἐν τῇ ἀληθείᾳ ἢ εἶναι ἐκ τῆς ἀληθείας (Ἰω. ιη' 37, Α' Ἰω. γ' 19),

184. Ἰω. Χρυσόστομος, Ὁμιλίαι εἰς τὸ κατὰ Ἰω. Εὐαγγ., Ἑλλην. Πατρολ. Migne, 59, 417.

185. A. Richardson, *The Gospel according to Saint John*, London 1959, σελ. 173.

ἀλλὰ μόνον δυνάμει τῆς θείας ἀποκαλύψεως¹⁸⁶. Ὁ Παράκλητος, ἔν καθ' ἑαυτὸν «Πνεῦμα τῆς ἀληθείας», δύναται νὰ ὀδηγῇ εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν αὐθεντικῶς καθ' ὅτι θεῖον πρόσωπον.

VI. Ὁ Παράκλητος χαρακτηρίζεται διὰ κατ' ἐξοχὴν προσωπικῶν ἐνεργειῶν, ὡς εἶναι αἱ ἐνέργειαι, τὰς ὁποίας ἐκφράζουσι τὰ εἰς γ' πρόσωπον ρήματα: διδάσκειν, ὑπομιμνήσκειν, μαρτυρεῖν, ἐλέγχειν, ὀδηγεῖν, λαλεῖν, ἀκούειν, ἀναγγέλλειν (τὰ ἐρχόμενα), λαμβάνειν, εἶναι μετὰ τινος, δοξάζειν. Παραλλήλως δὲ (ἂν καὶ δὲν ἀναφέρονται εἰς παθητικὴν φωνήν, ὅμως ἀντιστοιχοῦν πρὸς παθητικὴν φωνήν) τὰ ρήματα γινώσκεσθαι, θεωρεῖσθαι, λαμβάνεσθαι. Ταῦτα μαρτυροῦν ὅτι ὁ Παράκλητος εἶναι καθ' ἑαυτὸν θεῖον πρόσωπον, δυνάμενον νὰ ἐνεργῇ ὡς ἀνωτέρω ἢ καὶ δυνάμενον νὰ γνωσθῇ καὶ μετεχθῇ ἢ μὴ ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων κατὰ τὸν τρόπον ἐσωτερικὸν καὶ πνευματικὸν¹⁸⁷ ὡς προσώπων ἐν σχέσει διατελούντων πρὸς πρόσωπον.

γ) Ὁ Παράκλητος καὶ ὁ Πατήρ.

Τὸ πρόσωπον εἶναι τὸν Παράκλητον προσδιορίζεται καὶ ὑπὸ τοῦ τρόπου ὑπάρξεώς του καὶ τῆς σχέσεώς του πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρὸς. Ὁ τρόπος ὑπάρξεως τοῦ Παρακλήτου χαρακτηρίζεται ὡς «ἐκπόρευσις». Ὁ Παράκλητος «ἐκπορεύεται» παρὰ τοῦ Πατρὸς ἀϊδίως (Ἰω. ιε' 26), ὅπως ἀντιστοίχως ὁ Υἱὸς «γεννᾶται» ὑπὸ τοῦ Πατρὸς ἀϊδίως (Ἰω. ε' 18).

Ὁ Παράκλητος «πέμπεται» ὑπὸ τοῦ Πατρὸς ἐν χρόνῳ εἰς τὸν κόσμον καὶ εἰδικώτερον «δίδεται» ὑπ' αὐτοῦ εἰς τοὺς εἰς Χριστὸν πιστεύοντας (Ἰω. ιδ' 16, Α' Ἰω. δ' 13). Ἡ σχέση τοῦ Παρακλήτου πρὸς τὸν Πατέρα εἶναι βαθύτατα ἐσωτερική. Ὁ Παράκλητος εὐρίσκεται εἰς διαρκῆ καὶ προσωπικωτάτην σχέσιν πρὸς τὸν Πατέρα «ἀκούων» αὐτὸν (Ἰω. ιστ' 13) εἰς τὸν ἄρρητον διάλογον τῶν θείων προσώπων πρὸς ἄλληλα. Δι' αὐτὸ καὶ ὀνομάζεται «Πνεῦμα Θεοῦ» (Α' Ἰω. ε' 2) καὶ «Πνεῦμα αὐτοῦ» (Α' Ἰω. ε' 13). Τὸ Πνεῦμα τοῦτο ἀποτελεῖ τὴν ἐγγύησιν, ὅτι ὁ Θεὸς παραμένει ἐν τοῖς ἀνθρώποις (Α' Ἰω. δ' 13). Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀποτελεῖ τὸ «σπέρμα» τοῦ Θεοῦ (Α' Ἰω. γ' 9) ἐν τοῖς πιστοῖς, συντελοῦν οὕτω εἰς διαρκῆ ἀνανέωσιν τῆς καινῆς ζωῆς των. Ἡ μαρτυρία τοῦ Πνεύματος εἶναι «μαρτυρία Θεοῦ» (Α' Ἰω. ε' 9, 10).

Οὕτως ἡ σχέση Ἁγίου Πνεύματος — Πατρὸς εἶναι σχέσις ἀντιδόσεως ἐνεργημάτων. Ὅτι ἐνεργεῖ ὁ Πατὴρ ὀνομάζεται ἐνέργεια τοῦ Πνεύματος καὶ

186. Πρβλ. A. W i k e n h a u s e r, Das Evangelium nach Johannes, σελ. 181-182. E. S c h i c k, Das Evangelium nach Johannes, Würzburg 1967, τόμ. Α', σελ. 137.

187. Πρβλ. W. T o s e t t i, Der Heilige Geist als göttliche Person in den Evangelien, Düsseldorf 1918, σελ. 115-118.

ἀντιστρόφως, ὑπογραμμιζομένης οὕτω τῆς βαθυτάτης προσωπικῆς κοινωνίας τῶν δύο αὐτῶν προσώπων τῆς Ἀγίας Τριάδος.

δ) Ὁ Παράκλητος καὶ ὁ Υἱός.

Ἰδιαιτέραν ἐντύπωσιν προξενεῖ τὸ ὅτι ὁ Ἰωάννης δὲν τονίζει τὸ «ἐν» εἶναι τὸν Υἱὸν μετὰ τοῦ Πνεύματος, ἐνῶ σημειώνεται τοῦτο ἐμφαντικώτατα προκειμένου περὶ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ (Ἰω. ι' 30, ιζ' 11, 22). Περισσότερον τονίζει τὸ διάφορον τῶν δύο προσώπων καὶ τὴν ἀλληλεξάρτησίν των εἰς τὴν πρὸς τὰ ἔξω ἐνέργειάν των. Ἡ ἱστορία τῶν αἰρέσεων δικαίως a posteriori τὸν Εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην, ἀποδεικνύουσα ὀρθοτάτην τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἐκτίμησιν τοῦ πράγματος. Ἡ προσεκτικὴ ἀνάλυσις τῶν σχετικῶν κειμένων ἀποδεικνύει ὡς ὀρμωμένην ἐκ προϋποθέσεων a priori τὴν θέσιν τοῦ Bultmann καὶ τῶν σὺν αὐτῷ¹⁸⁸, ταυτιζόντων τὸν Παράκλητον καὶ τὸν Ἰησοῦν κατὰ τρόπον, ὥστε ὁ Παράκλητος νὰ θεωρῆται ὡς αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς ἐν τῇ δόξῃ του πλέον. Ὁ ἱερὸς Εὐαγγελιστὴς εἶναι σαφῆς τόσον εἰς τὴν διαστολὴν τῶν δύο προσώπων, ὅσον καὶ εἰς τὴν ἀλληλεξάρτησίν των ὡς κεχωρισμένων προσώπων. Ὁ Παράκλητος οὗτος εἶναι ὁ «ἄλλος» Παράκλητος (Ἰω. ιδ' 16), ὅστις θὰ «μένῃ» μετὰ τῶν μαθητῶν, δεδομένου, ὅτι ὁ Χριστὸς θὰ ἀπέλθῃ. «Συμφέρει γὰρ ὑμῖν, ἵνα ἐγὼ ἀπέλθω. Ἐὰν γὰρ μὴ ἀπέλθω, ὁ Παράκλητος οὐ μὴ ἔλθῃ πρὸς ὑμᾶς· ἐὰν δὲ πορευθῶ, πέμψω αὐτὸν πρὸς ὑμᾶς» (Ἰω. ιστ' 7). Ἡ διάκρισις εἶναι τόσον σαφῆς, ὥστε εἶναι ἀπορίας ἄξιον πόθεν προέρχεται ἡ σύγχυσις αὕτη, ἐὰν βεβαίως δὲν εἶναι ἠθελημένη!

Ἐν τούτοις ἡ στενοτάτη σχέσις, ἥτις ὑπάρχει μεταξὺ ἀφ' ἑνὸς τοῦ Παρακλήτου καὶ τοῦ Πατρὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου μεταξὺ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ, ὑφίσταται καὶ μεταξὺ τοῦ Παρακλήτου καὶ τοῦ Υἱοῦ.

Οὕτως ὁ Παράκλητος μαρτυρεῖ ἐπισήμως περὶ τοῦ σαρκωθέντος Λόγου κατὰ τὴν Βάπτισιν (καταβαίνων καὶ μένων ἐπ' αὐτόν) (Ἰω. α' 33), καὶ καθιερωῶν οὕτω δι' οὐρανοῦ μαρτυρίας τὸ ἔργον τοῦ Λόγου ἐπὶ τῆς γῆς. Ὁ Λόγος-Χριστὸς πάλιν βαπτίζει (ἐν Πνεύματι Ἀγίῳ) (Ἰω. α' 33) καὶ τὰ «ρήματα ἀλελλήλα... Πνεῦμά ἐστι καὶ ζωὴ ἐστι» (Ἰω. στ' 63). Ἐπὶ τῇ πίστει εἰς τὸν Ἰησοῦν («ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας (τοῦ πιστοῦ) ρεῦσουσιν ὕδατος ζῶντος. Τοῦτο δὲ εἶπε περὶ τοῦ Πνεύματος, οὗ ἔμελλον λαμβάνειν οἱ πιστεύσαντες εἰς αὐτόν» (Ἰω. ζ' 38-39).

188. R. Bultmann, *Glauben und Verstehen*, Tübingen 1951, τόμ. Α', σελ. 146-147. Τοῦ αὐτοῦ, *Theologie des Neuen Testament*, Tübingen 1958³, σελ. 442. Τοῦ αὐτοῦ, *Das Evangelium des Johannes*, Göttingen 1956¹⁴, σελ. 425 ἔξ. καὶ δὴ (περὶ γνωστικῆς προελεύσεως τοῦ «Παρακλήτου»), σελ. 437 ἔξ. Günther Bornkamm, *Der Paraklet im Johannesevangelium*, in: *Festschrift, Rudolf Bultmann*, zum 65. Geburtstag, Stuttgart-Köln 1949, σελ. 12-35.

Τὸ "Ἅγιον Πνεῦμα ἴμως δὲν ἐδόθη, καίτοι ἔμενον ἐν τῷ Ἰησοῦ, εἰμὴ μετὰ τὸν δοξασμόν αὐτοῦ. Ὁ Παράκλητος ἔρχεται ἀκριβῶς ὡς «ἄλλος» Παράκλητος, ὡς ἄλλος Ἰησοῦς-Λόγος, ἵνα συνεχίσῃ τὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον προενήρξατο ἐκεῖνος. Ὁ Παράκλητος «πέμπεται» εἰς τὸν κόσμον, «παρακαλοῦντος τὸν Πατέρα» τοῦ Ἰησοῦ (Ἰω. ιδ' 16). Πέμπεται «ἐν τῷ ὀνόματί» του, ἦτοι ὡς ἐκπρόσωπος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅπως καὶ ὁ Λόγος-Χριστὸς «ἐλήλυθεν ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Πατρὸς» αὐτοῦ (Ἰω. ε' 43, ι' 25). Ὁ Παράκλητος μαρτυρεῖ, «ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἐστὶν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ» (Α' Ἰω. ε' 6 καὶ Ἰω. ιε' 26), ἀποκαλύπτων κατὰ τρόπον ἐσωτερικῶς βέβαιον τὴν ιδιότητα (τοῦ Ἰησοῦ) ταύτην (ὅτι δηλ. εἶναι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ) καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν του καὶ εἰς τοὺς πιστοὺς του ἐκάστους. Ὁ Παράκλητος δὲν πρόκειται νὰ ἀποκαλύψῃ νέας ἀληθείας καὶ νὰ διδάξῃ νέας διδασκαλίας. Ὁ Λόγος-Χριστὸς εἶναι «ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωὴ» (Ἰω. ιγ' 6). Ὡς τοιοῦτος προσέφερεν εἰς τοὺς μαθητὰς του τὴν ἀλήθειαν. Ὁ Παράκλητος, «τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας» (Ἰω. ιδ' 17, ιε' 26, ιστ' 13), δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ διδάξῃ διάφορον ἀλήθειαν, διότι αὕτη εἶναι μία. Θὰ ὀδηγήσῃ τοὺς μαθητὰς «εἰς τὴν ἀλήθειαν πᾶσαν» ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς ἐσωτερικῆς ὑποκειμενικῆς ἀποδοχῆς καὶ κατανοήσεώς της. Ἡ νῦν — κατὰ τὸν καιρὸν τὸν πρὸ τῆς δόξης τοῦ Ἰησοῦ — φυσικὴ των κατάστασις δὲν ἐπέτρεπε νὰ «βαστάσουν» ὅλα, ὅσα τοὺς εἶπεν ἢ εἶχε νὰ τοὺς εἶπῃ ὁ Χριστὸς, ἢ ἡ φυσικὴ των ἀδυναμία συνετέλει εἰς τὸ νὰ λησμονοῦν ὅ,τι καὶ πῶς τὸ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς. Διὰ τοῦτο ὁ Παράκλητος «οὐ λαλήσει ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλ' ὅσα ἀκούει λαλήσει... Ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν» (Ἰω. ιστ' 15). Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ, ὅπερ ἔχει ὁ Λόγος-Χριστὸς εἶναι τοῦ Πατρὸς (Ἰω. ζ' 16, ιζ' 10). Τοῦτο ἀκριβῶς ἐμφαίνει τὴν κοινότητα τοῦ «ἔχειν» τοῦ Λόγου καὶ τοῦ Παρακλήτου. "Ο,τι ἔχουν, τὸ ἔχουν ἐκ τοῦ Πατρὸς ὡς τῆς ὑπερουσίου καὶ ἀπερινοήτου πηγῆς τῆς Θεότητος.

Ὁ κόσμος καταδικάζει τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν ὡς κακοποιὸν (Ἰω. ιη' 30). Θεωρεῖ δὲ τοῦτον ἔνοχον ἐσχάτης βλασφημίας, διακηρύξαντα ὅτι εἶναι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ ἐκζητεῖ τὴν ἐσχάτην τῶν ποινῶν κατ' αὐτοῦ (Ἰω. ιθ' 7). Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ὀδηγεῖται ὡς κακοῦργος καὶ ὡς βλάσφημος εἰς τὸν τόπον τῆς θανατικῆς ἐκτελέσεως, σταυρούμενος ἐν μέσῳ κακοποιῶν (Ἰω. ιθ' 18, 32). Τὸν οὕτω ταπεινωτικῶς καὶ ἐξουθενωτικῶς κατακριθέντα σεσαρκωμένον Λόγον ἀναλαμβάνει νὰ δικαιώσῃ ἐρχόμενος ὁ Παράκλητος καὶ ἐλέγχων «τὸν κόσμον περὶ ἁμαρτίας καὶ περὶ δικαιοσύνης καὶ περὶ κρίσεως» (Ἰω. ιστ' 8). Ὁ Παράκλητος θὰ ἀποδείξῃ:

"Οτι ὁ κόσμος μὴ πιστεύσας εἰς τὸν Λόγον-Χριστὸν ἡμάρτησεν ἁμαρτίαν δεινὴν καὶ ἀπαισίαν·

ὅτι καταδικάσας τὸν Λόγον-Χριστὸν ἐπὶ ἀντιποιήσῃ θείας ιδιότητος διέπραξεν ἀδικίαν ἀχαρακτήριστον καὶ ἀσύγνωστον, διότι οὗτος πράγματι

ἐλθὼν εἰς τὸν κόσμον Πατρικῇ Εὐδοκίᾳ καὶ Ἐπινεύσει («ὑπάγει πρὸς τὸν Πατέρα») (Ἰω. ιστ' 10), ἐπιστρέφων πρὸς αὐτὸν οὐχὶ ὡς ἄλλος τις, εἰμὴ ὡς Υἱὸς ἡγαπημένος αὐτοῦ, κατακριθέντος τοῦ ἄρχοντος τοῦ κόσμου τούτου (Ἰω. ιστ' 11) ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ ἀτιμασθέντος Χριστοῦ.

«δοξάζων» τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ καθιστῶν πλεόν ἢ φανερόν, ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ἦτοι πράγματι καὶ ἀληθεῖς ὅτι οὗτος διεκήρυξεν ἐπανειλημμένως περὶ ἑαυτοῦ ἔτι ὡν ἐπὶ τῆς γῆς.

ε) Ὁ Παράκλητος καὶ οἱ ἄνθρωποι.

Πρόσωπον τῆς Ἁγίας Τριάδος, ὁ Παράκλητος ἔρχεται εἰς σχέσιν οὐχὶ μόνον πρὸς τὰ θεῖα πρόσωπα τῆς Θεότητος ἐντὸς αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰ ἀνθρώπινα πρόσωπα τῶν πιστῶν ἐκάστων. Ἐν τῇ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους σχέσει του καταφαίνεται περιλάμπρως ἔτι ἄπαξ τὸ πρόσωπον εἶναι τὸν Παράκλητον.

Τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον εἶναι διὰ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ Παράκλητος ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ Παρηγορητοῦ, ὡς ἤδη παρατηρήθη ἐν τοῖς ὅπισθεν. Εἶναι Παρακλήτωρ τῶν καρδιῶν ἐν πόνῳ καὶ θλίψει. Ὁμιλῶν ὁ Ἰησοῦς περὶ τῶν ἀναμνόντων τόσον αὐτὸν τὸν ἴδιον προσωπικῶς, ὅσον καὶ τὴν Ἐκκλησίαν του προβλέπει μῖσος θανάσιμον (Ἰω. ιε' 18, 19), διωγμούς (Ἰω. ιε' 20), ἀποκοπὴν ἐκ τοῦ κοινωνικοῦ σώματος (Ἰω. ιστ' 1), τὴν ἐπιβολὴν μαρτυρικοῦ θανάτου καὶ δὴ ἐν ὀνόματι αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ (Ἰω. ιστ' 2) καί, τὸ μέγιστον ὅλων, τὴν ὀρφανίαν ἀπὸ τοῦ Ἰησοῦ (Ἰω. ιδ' 18). Φυσικὴ ἐπομένως εἶναι ἡ διαπίστωσις: «Ἄλλ' ὅτι ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, ἡ λύπη πεπλήρωκεν ὑμῶν τὴν καρδίαν» (Ἰω. ιστ' 6). Καὶ ὁμοίως ὁ Ἰησοῦς φεύγων καὶ μάλιστα τόσον βιαίως ἀποχωριζόμενος τῶν μαθητῶν του καὶ τῆς Ἐκκλησίας του, δὲν θὰ ἀφήσῃ αὐτοὺς ὀρφανούς. Θὰ ἔλθῃ ὁ Παράκλητος εἰς τόπον τοῦ Ἰησοῦ (Ἰω. ιστ' 7), διὰ νὰ παρακαλέσῃ καὶ ἀνακουφίσῃ τὰς καρδίας, διὰ νὰ ἀπαλύνη τὰς ψυχάς, τὰς βαθύτατα τετραυματισμένας ἐκ τοῦ ἐπωδύνου ἐκείνου ἀποχωρισμοῦ. Διὰ τοῦτο ὁ Παράκλητος ἔρχεται ὡς καρπὸς προσωπικῆς ἀγάπης πρὸς τὸν Ἰησοῦν. «Ἐὰν ἀγαπᾷτέ με, τὰς ἐντολάς τὰς ἐμὰς τηρήσετε. Κἀγὼ ἐρωτήσω τὸν Πατέρα καὶ ἄλλον Παράκλητον δώσει ὑμῖν, ἵνα μένη μεθ' ὑμῶν εἰς τὸν αἰῶνα» (Ἰω. ιδ' 15-16). Ἡ παρουσία τοῦ Παρακλήτου δὲν θὰ εἶναι παροδικὴ καὶ πρόσκαιρος, ἀλλὰ αἰώνια ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Τὸ ἔργον δὲ τοῦ Παρακλήτου, συνεχίζοντες ἀοράτως τὸ ἔργον τοῦ Παρακλήτου-Ἰησοῦ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ εἶναι:

1. Ἔργον ἀγεννησεως ἀνωθεν» (Ἰω. γ' 3) τῶν προσερχομένων τῷ Χριστῷ διὰ τῶν μυστηρίων καὶ δὴ διὰ τοῦ βαπτίσματος «δι' ὕδατος» (Ἰω. γ' 5).

2. Ἔργον ἀποκαλύψεως καὶ διδασκαλίας. Τὸν πρῶτον

λόγον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ δὲν ἔχουν τὰ βιβλία, ἀλλὰ ἡ παρουσία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ὁδηγεῖ ὡς «Πνεῦμα τῆς Ἀληθείας» εἰς «τὴν ἀλήθειαν πᾶσαν» καὶ οὐχὶ ἡ διὰ μέσων ἀνθρωπίνων ἐκζήτησις τῆς. Τὸ Πνεῦμα ἀποκαλύπτει εἰς τοὺς ἀνθρώπους «τὸ πλάτος καὶ μῆκος καὶ ὕψος καὶ βάθος» (Κολ. γ' 18) τοῦ προσώπου, τῶν λόγων, τῶν ἔργων τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ καὶ δὴ τὸ μυστήριον τῆς ἐκ τῆς ἀμαρτίας ἐξαγορᾶς των διὰ τῆς μοναδικῆς καὶ ἀνεκτιμήτου σταυρικῆς θυσίας του. Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀποτελεῖ τὴν ἀει ζῶσαν καὶ σφριγηλὴν μνήμην τῆς Ἐκκλησίας, «ὕπομιμνησκον» αὐτῇ «πάντα ὅσα εἶπεν» ὁ Χριστὸς οὐχὶ μηχανικῶς καὶ ἐξωτερικῶς, ἀλλὰ δυνάμει θεῆς καὶ ἐσωτερικῆς, ζωοποιῶ καὶ πνευματικῆ ἐμπνεύσει. Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀποκαλύπτεται μυστικῶς εἰς τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ παρ' αὐτῇ καὶ ἐν αὐτῇ μένον (Ἰω. ιδ' 17) καὶ ἐρχόμενον εἰς ἐσωτερικὴν κοινωνίαν «γνωσκόμενον» παρ' αὐτῆς (Ἰω. ιδ' 17). Ὁ Παράκλητος ἐμπνέει ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ τὴν ὀρθὴν διδασκαλίαν καὶ ἀποκαλύπτει τὰ γενησόμενα διὰ τοῦ προφητικοῦ χαρίσματος καὶ τῆς ἐσωτερικῆς πνευματικῆς χρίσεως.

3. Ἔργον κ ρ ί σ ε ω ς. Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀποδεικνύει τὴν ἀμαρτωλότητα τοῦ κόσμου. Καὶ ἐνῶ ὁ Υἱὸς «οὐ κρίνει οὐδένα» (Ἰω. η' 15), ὁ Παράκλητος ἐνεργεῖ ὡς ὑπέρτατος κριτής, καθιστῶν συνειδητὴν εἰς τὸν κόσμον τὴν ἀμαρτωλότητά του καὶ μὴ ἀποκαλυπτόμενος εἰς αὐτόν, ἐφ' ὅσον παραμένει πεισματικῶς εἰς τὴν ἄρνησίν του. Παραμένει ξένος καὶ ἀθέατος, διότι «Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε» (Ἰω. α' 18) ἐξωτερικῶς, ἄσχετος δὲ ἐσωτερικῶς πρὸς αὐτόν μὴ γνωσκόμενος καὶ μὴ λαμβανόμενος ὑπ' αὐτοῦ (Ἰω. ιδ' 17).

Δι' ὅσων ἀνεφέρθησαν ἤδη, μετὰ πάσης δυνατῆς συντομίας ἀναπτύχθέντων, καταδεικνύσται, ἐλπίζομεν, ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα εἶναι πρόσωπον ἐν ὅλῃ τῇ θεῆα πληρότητι τοῦ ὅρου, ὅσον καὶ ἂν οὗτος διεκφεύγη πάσης ὑπὸ τοῦ πενιχροῦ καὶ περιορισμένου ἡμῶν νοδὸς προσπαθείας πρὸς περιλήψιν του, ἐφόσον δὲν εἶναι καὶ ἄν «ὄρος».

Ὁ Θεὸς λοιπὸν παρ' Ἰωάννη εἶναι Θεὸς προσωπικὸς καὶ δὴ Θεὸς ἐν τρισὶ προσώποις. Ὁ προσωπικὸς Θεὸς ἀποτελεῖ τὴν προϋπόθεσιν καὶ τὴν ἐγγύτησιν τοῦ ὅτι εἶναι ὁ ἄνθρωπος πρόσωπον. Ἐπὶ τῇ βᾶσει αὐτῆς τῆς θεολογικῆς θεωρήσεως τῆς ἐννοίας τοῦ προσώπου εἶναι δυνατόν νὰ θεωρηθῇ καὶ κατανοηθῇ καὶ ἡ σχετικὴ Ἰωάννειος θεολογικῆ θεώρησις τοῦ ἀνθρώπου ὡς προσώπου, εἰς τὴν ὁποίαν ἐλπίζομεν ὅτι θὰ ἐπανέλθωμεν.